

Andrea Kristine Stokstad Olsen

Endringsarbeid i barneverntjenesten

En kvalitativ undersøkelse av hva familieveiledere i barneverntjenesten opplever bidrar til positiv endring hos familier de arbeider med.

**Masteroppgave i Familiebehandling
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap**

Sammendrag

Barneverntjenesten blir ofte fremstilt med et negativt fokus og med et kritiske blikk. Det er lite oppmerksomhet på barneverntjenestens prestasjoner og hvilken viktig funksjon barneverntjenesten har for mange barn og familier.

Denne studien tar utgangspunkt i fem familieveileders opplevelser av hva som bidrar til positiv endring for familier som mottar hjelpetiltak fra den kommunale barneverntjenesten. For å få innsikt i familieveiledernes opplevelser benyttes en kvalitativ metode, hvor individuelle intervjuer ble gjennomført for å innhente data. Det er anvendt flere teoretiske perspektiver og begreper, samt tidligere forskning i analysen av datamaterialet.

Analysen viser at det er flere forhold som har betydning for om det oppstår positiv endring i familier. Det er forhold som handler om familien, familieveilederen og strukturelle forhold. Viktige forhold ved familien for at positiv endring kan oppstå, er blant annet at familien er opplever å ha et problem og er motivert for å ta imot hjelp. Familier som har tillit og er trygge på barneverntjenesten, vil også ha bedre forutsetninger for utvikling av positiv endring. Familier som har komplekse, sammensatte utfordringer, hvor psykisk sykdom og ett høyt konfliktnivå preger familielivet, vil ha dårligere forutsetninger for å oppnå positiv endring. Familieveiledere som klarer å etablere en god relasjon, er fleksible i møte med familier, mobiliserer og fremmer familiens ressurser og skaper håp, gis større sannsynlighet for å lykkes i arbeidet med familier og positiv endring oppstår.

De strukturelle forholdene handler om at det er noen begrensninger ved at barneverntjenesten har den makten den har. Dersom barneverntjenesten og de strukturelle forholdene legger til rette for at det er frivillig for familiene å ta imot hjelp, og at de får mulighet til å medvirke i utformingen av hjelpetiltaket, vil det ha en betydning for om positiv endring oppstår.

Det eksisterer svært lite forskning på barneverntjenestens hjelpetiltak og dens virkninger. Det er behov for mer kunnskap om hjelpetiltak i barneverntjenesten. Dette for at barn og familier skal oppleve hjelpen som virksom, slik at positiv endring kan utvikles i alle familier som mottar hjelpetiltak fra norske barneverntjenester.

Abstract

The child welfare service is often presented with a negative focus and with critical eyes. There is little attention to the child welfare service`s performance and the important function it has for countless children and families.

This study is based on five family counselors' experiences of what contributes to positive change for families who receive help measures, from the municipal child welfare service. To gain insight into the family counselors experiences, a qualitative method is used, where individual interviews were conducted to obtain data. Several theoretical perspectives and concepts have been used, as well as previous research in the analysis of the data material.

The analysis shows that there are several factors that are important for whether there is a positive change in families. These are matters concerning the family, the family counselor and structural matters. Important factors in the family for positive change to occur are, among others, that the family is experiencing a problem and is motivated to accept help. Families who have trust- and feel safe in the child welfare services, will also have better conditions for the development of positive changes. Families who have complex, compound challenges, where mental illness and high levels of conflict characterize the family life, will have worse conditions for achieving positive change. Family counselors who manage to establish a good relationship, are flexible in meeting with the families, mobilize and promote the family's resources and create hope, are given a greater probability of success in working with families and positive change occurs.

The structural conditions concerns the fact that there are some limitations in the child welfare service having the power it has. If the child welfare service and the structural conditions allow the family to have an experience that the help offered is in fact voluntary, and that the family is given the opportunity to participate in the design of the help measure, it will have an impact on whether positive change occurs.

There is very little research on the child welfare service`s support measures and its effects. There is a need for more knowledge about help measures in the child welfare service, so that children and families will experience the help as effective and positive change can be developed, in all families who receive help measures from Norwegian child welfare services.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lengre prosess enn jeg først forutså. Etter ett års permisjon grunnet mammapermisjon, vendte jeg tilbake til studiene høsten 2019. Det var spennende, og jeg var motivert. Planen var innlevering mai 2020. Så kom covid-19 pandemien som bidra til at min livssituasjon, som mange andres, endret seg. Hverdagen og tilværelsen min, ble preget av samfunnskritisk arbeid. Jeg mistet muligheten til å ta ut permisjon for å finne tid til studier, og omsorg for vår datter tok av tiden jeg hadde satt av til studier. Det bidro til at innleveringen måtte utsettes noe. Vinteren 2020 ble denne oppgaven endelig et ferdig produkt. Prosessen har vært spennende, lærerik, engasjerende og samtidig svært krevende. Jeg har møtt mange engasjerte fagfolk, kollegaer, og ikke minst optimistiske familieveiledere.

Det er flere som fortjener en takk, da jeg har mottatt støtte og hjelp i ulike former, fra ulike hold.

Først og fremst vil jeg takke veilederen min Ariana Guilherme Ferandes ved OsloMet for all støtte, oppmuntring, tid og fleksibilitet du har møtt meg med, i dette noe forlengede veiledningsforløpet. Takk for inspirerende, lærerik veiledning og de mange nyttig samtaler rundt tema og forskningsprosessen.

Jeg vil spesielt takke mine informanter, familieveilederne som har satt av tid i en hektisk arbeidshverdag, og sa seg villig til å dele sine opplevelser og erfaringer med meg.

Takk til min arbeidsgiver for at dere tilrettela for at jeg får muligheten til å gjennomføre og fordype meg i noe som engasjerer meg.

Til slutt vil jeg takke familie og venner for all støtte og oppmuntring. Ikke minst en stor takk til og støttende samboer Andreas Read for alt du gjør for Wilma og meg.

Oslo, November 2020

Andrea Kristine Stokstad Olsen

Innhold

1. Innledning	9
1.1 Bakgrunn for valg av tema	9
1.2 Presentasjon av problemstilling	10
1.3 Studiens kontekst	10
1.3.1 Hjelpetiltak fra barneverntjenesten	11
1.3.2 Begrepsavklaring	12
1.4 Tidligere forskning på hjelpetiltak i barneverntjenesten	13
1.5 Oppgavestruktur	15
2. Teoriske perspektiver	16
2.1 Helhetsperspektivet	16
2.2 Systemteori og kommunikasjonsteori	16
2.2.1 Kommunikasjon og relasjon	17
2.2.2 Familieterapi og systemisk tenkning	20
2.3 Brukermedvirkning	22
2.4 Makt i relasjonelt arbeid	24
2.5 Salutogenese og sense of coherence	24
3. Metodisk tilnærming	26
3.1 Kvalitativ forskning	26
3.1.1 Forforståelse, vitenskapsteoretisk ståsted og forskerrollen	27
3.1.2 Rekruttering, utvalg og avgrensning	29
3.1.3 Intervju, intervjuguide og innsamling av data	30
3.2 Forskningsetiske hensyn og personvern	32
3.3 Pålitelighet, troverdighet og overførbarhet	32
3.4 Bearbeiding av datamaterialet og tematisk analyse	33
3.4.1 Transkribering, koding og identifisering av tema	34
3.4.2 Utvikling av koder og kategorier	34
4. Presentasjon av funn og diskusjon	36
4.1 Presentasjon av studiens informanter	36
4.2 «Den ideelle familien»	37
4.2.1 «Den motiverte familien med et selv opplevd problem»	38
4.2.2 «Den tillitsfulle familien»	40
4.2.3 «Familien med fravær av psykisk sykdom og konflikt»	42
4.3 «Den ideelle familieveilederen»	44
4.3.1 «Relasjonsbyggeren»	44
4.3.2 «Den fleksible hjelperen»	47

4.3.3 «Den ressursorienterte hjelperen som skaper håp for fremtiden».....	49
4.3.4«Den motiverte og engasjerte familieveilederen»	50
4.4 «I det ideelle hjelpeapparatet»	51
4.4.1 «Barnets system»	51
4.4.2 «Med preg av frivillighet og medvirkning».....	53
5. Oppsummering og avsluttende refleksjoner	56
5.1 Implikasjoner for praksis	58
5.2 Mer kunnskap om hjelpetiltak	59
5.3 Avsluttende refleksjoner	59
6. Litteraturliste.....	60
Vedlegg1:.....	64
Vedlegg 2:.....	67
Vedlegg 3:.....	71

-Forholdet mellem hjælpere, og den der skal hjælpes, må være sådan at man, når det er sannhed skal lykkes en at føre et menneske et bestemt sted hen, først og fremmest må passe på at finde ham, hvor han er, og begynde der.

Det er hemmeligheden i all hjælpekunst. Enhver, der ikke kan det, han er i sig selv en indbildning, når han mener at kunne hjælpe andre. For i sannhed at kunne hjælpe en annen, må jeg kunne forstå mere end han men dog først og fremmest forstå det han forstår. Når jeg ikke gør det, da hjælper min mereforståelse ham slet ikke. Vil jeg alligevel gøre min merforståelse gældende, så er det fordi jeg er forfængelig eller stolt, at jeg i grunden i stedet for å gavne han, egentlig vil beundres av ham.

Men al sand hjælpekunst begynder med en ydmygelse. Hjælperen må først ydmyge sig under den han vil hjælpe, og derved forstå, at det at hjælpe ikke er det at beherske, men det at tjene, at det at hjælpe ikke er at være den herskesygeste, men den tålmodge, - at hjælpe er villighed til intil videre at finde sig i at have uret og ikke at forstå hvad den andre forstår.

Søren Aabye Kirkegaard (1813-55).

1. Innledning

Endringsarbeid har en sentral og etablert posisjon i barneverntjenesten (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), 2020, barnevernets arbeid, 3. avsn.). Dette feltet er jeg svært engasjert i, og jeg har hatt et ønske om å utforske det nærmere. Jeg ønsker særlig å se på hva som bidrar til positive endringer for familiene. Jeg har i flere år arbeidet i den kommunale barneverntjenesten, hvor endring på ulike måter alltid har vært et mål. Dette for at barn og familier skal få det bedre alene og sammen.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Barneverntjenesten blir stadig omtalt i media og i ulike fagmiljøer samt i allmenheten, ofte med et svært kritisk og negativt fokus. Det gis lite oppmerksomhet til barneverntjenestens prestasjoner og fortellinger hvor familier opplever barneverntjenesten som en ressurs og viktig funksjon for å få hjelp til et godt familieliv (Andersland, 2011). Andersland (2020) fremmer at Norge har blitt dømt i seks saker i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) for å ha krenket retten til familieliv i barnevernssaker, han mener at norsk barnevern er i en «kritisk tilstand» og må forbedres. Det har også vært fokus på at ansatte i barneverntjenesten har manglende kompetanse, og at det er behov for å øke kompetansenivået i alle barneverntjenester i Norge (Skogstrøm, 2019).

Erna Solberg sa i nyttårstalen i 2018 at regjeringen skulle hjelpe barn til å få det enda bedre. Hun nevnte at det blant annet skulle bli utarbeidet en ny barnevernslov som skal styrke barns rettigheter. Flere barn skal oppleve en trygg og god oppvekst, flere barn og familier skal få riktig hjelp tidlig, og før det blir for sent. Solberg sa: «Vi har mange suksesshistorier, vi må skape enda flere» (NRK, 2019). Jeg tror at kommunale barneverntjenester rundt om i landet også har samme mål og ønsker som det Erna Solberg uttrykte den gangen, men få av suksesshistoriene ser dagens lys.

I januar 2019, kom Statens helsetilsyn ut med en rapport hvor de har gjennomgått 106 barnevernssaker som har vært behandlet i fylkesnemnda (Andersen, 2019). Rapporten vektlegger det som er mangelfullt i barnevernssakene som ble gjennomgått. Noe av det som kommer frem i rapporten, er at hjelpetiltakene som gis ikke er tilpasset barnets og familiens situasjon, og hjelpetiltakene er ikke omfattende eller intensive nok i de sakene som er gjennomgått. Det kommer også frem at de ikke vet hvordan hjelpetiltakene er utført

(Andersen, 2019, s.5-8). Det er alvorlig at barn og unge og deres familier ikke får tilstrekkelig oppfølging og hjelp fra barneverntjenesten. Barneverntjenesten har et viktig samfunnsansvar og rapporten fra Helsetilsynet viser at det foreligger et forbedringspotensial på flere områder innenfor barnevernstjenestens virkeområde (ibid.). Jeg tenker imidlertid at kunnskap om det arbeidet og hjelpen barneverntjenesten gir, som faktisk hjelper barn og deres familier, er nyttig kunnskap som kan bidra til å utvikle barneverntjenestens hjelpetiltak.

Øivin Christiansen med kolleger ga i 2015 ut en omfattende rapport som heter «Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak». Den omtales som «Hjelpetiltaksprosjektet». Det var barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) som var pågangsdrivere for dette prosjektet. Bufdirs hensikt med prosjektet var å få økt kunnskap om barnevernets hjelpetiltak. I rapporten konkluderes det blant annet med at det trengs mer kunnskap om barneverntjenestens hjelpetiltak (Christiansen et al., 2015). Jeg vil med denne studien undersøke hva familieveiledere som utfører hjelpetiltak i barneverntjenesten opplever bidrar til positive endringer i familiene som mottar hjelpetiltak. Hensikten med å fokusere på familieveilederne er fordi de innehar nyttig kunnskap om hva de selv erfarer og opplever er virksomt i endringsarbeid med familiene som er i kontakt med barneverntjenesten.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Målet med denne oppgaven er å få kunnskap om hva familieveiledere i den kommunale barneverntjenesten opplever bidrar til at det oppstår positive endringer i familiene som mottar hjelpetiltak. Oppgaven har følgende problemstilling:

Hva opplever familieveiledere i barneverntjenesten bidrar til positiv endring hos familiene de arbeider med?

1.3 Studiens kontekst

Barneverntjenesten er en offentlig og kommunal tjeneste som skal sikre at barn og unge har trygge og gode oppvekstvilkår. Barneverntjenestens oppgaver er regulert i barnevernloven og forvaltningsloven. Barneverntjenestens ansvar er beskrevet i lov om barneverntjenester §1-1 og lyder som følgende:

Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra

til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår (Barnevernloven, 1992, §1-1).

Barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling vil kunne motta hjelpetiltak fra barneverntjenesten etter §4-4 i Lov om barneverntjenesten. Lovteksten lyder som følgende «Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien» (Barnevernloven, 1992, §4-4).

Barneverntjenestens mandat er blant annet å bidra til positive endringer hos barnet og familien ved å iverksette hjelpetiltaka i de familiene som har behov for det.

1.3.1 Hjelpetiltak fra barneverntjenesten

Barne-, ungdoms- og familie direktoratet (Bufdir, 2020, barnevernets arbeid.) uttaler at det er foreldrene som har rett og plikt til å oppdra barnet og gi barnet nødvendig oppdragelse og omsorg. Videre at det er «barneverntjenesten som skal sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får den hjelp og støtte i rett tid som skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår» (Bufdir, 2020, barnevernets arbeid).

Det er barneverntjenestens ansvar å hjelpe familier som er i en vanskelig livssituasjon, hvor barnet eller foreldrene har behov for støtte og hjelp, slik at barnet kan få sine omsorgsbehov dekket (Bufdir, 2020, hjelpetiltak i hjemmet). Hjelpetiltakene har som formål å bidra til positive endringer i barn og unges omsorgssituasjon. Hvilke hjelpetiltak som opprettes og iverksettes avhenger ofte av hvilke bekymringer som er til stede i barn og unges omsorgssituasjon ved meldt bekymring. Det er ulike måter barn og familier kan komme i kontakt med barneverntjenesten på. Enten er det ved at foreldrene, eller barnet selv tar kontakt med barneverntjenesten, eller at barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding fra noen som er bekymret for barnets omsorgssituasjon (Bufdir, 2020, hjelpetiltak i hjemmet). For at barneverntjenesten skal kunne tilby en familie hjelpetiltak, trenger barneverntjenesten å kartlegge og undersøke barnets omsorgssituasjon. Det for at man skal få tilstrekkelig informasjon om barnets omsorgssituasjon slik at man kan tilpasse hjelpetiltakene etter barnets og familiens behov for hjelp. Har barnet eller familien behov for hjelp, vil barneverntjenesten iverksette hjelpetiltak etter barnevernsloven §4-4 (Barnevernloven, 1992). Hjelpetiltakene som blir iverksatt kan for eksempel bidra til økt foreldrekompetanse, tiltak som skal ha en kompensere funksjon for manglende omsorg. Ulike hjelpetiltak kan også kombineres for å

gi helhetlig hjelp til familien ved behov. Hjelpetiltak fra barneverntjenesten er i hovedsak basert på samtykke fra foreldrene og barn over 15 år, men fylkesnemnda kan pålegge familier å motta hjelpetiltak hvis det vurderes at det er til barnets beste (Bufdir,2020, hjelpetiltak i hjemmet).

I 2019 var det totalt 54 592 barn som mottok hjelpetiltak fra den kommunale barneverntjenesten. Av disse var det 22 466 av hjelpetiltakene hvor råd og veiledning hadde som hensikt å styrke foreldreferdigheter (Statistisk sentralbyrå (SSB), 2020). Råd og veiledning er ofte rettet mot foreldrene, barnet eller familien som helhet. Skilbred & Havnen (2017) skiller på «råd» og «veiledning». Råd definerer de som, når en familieveileder, i dette tilfelle, gir konkrete råd og instruksjoner til foreldrene, barnet eller familien. Veiledning beskriver de som en form for kommunikasjon hvor konkrete råd og instruksjoner ikke er sentrale, men fokus på å stille riktige spørsmål og stimulere til refleksjon (Skilbred & Haven,2017, s.2).

1.3.2 Begrepsavklaring

1.3.2.1 Familieveiledning og familieveileder

I denne studie er det hjelpetiltak etter §4-4 i barnevernsloven, utført av familieveiledere, som er ansatt i den kommunale barneverntjenesten, som det tas utgangspunkt i. Barnevernsansatte har hatt ulike benevnelser for tiltakspersoner som har arbeidet med endringsrettet råd og veiledning. Tiltakspersonene har blitt omtalt som hjemmekonsulenter, miljøarbeidere i hjemmet eller foreldreveildere (Christiansen, 2015, s.52).

Jeg har ikke funnet *en* formell definisjon på hva en familieveileder er. Ole Løw (2017) beskriver veiledning som en «måltrettet aktivitet der veileder har et mer ansvar for kvaliteten i samtaleforløpet. Veiledning baserer seg på et avtaleforhold og derfor kjennetegnes av både struktur og progresjon» (Løw, 2017). Når jeg søker på definisjon «familieveileder» får jeg treff på definisjonen av familierådgiver. En familierådgiver beskrives som en person som arbeider med familieterapi og familierelaterte vansker. En familierådgiver omtales også som familieterapeut eller familieveileder. I dette yrket er behandling og rådgivning av og med familier en sentral del av arbeidet (utdanning.no, 2020, familierådgiver,1.avsn.).

En familieveileder i barneverntjenesten har som hensikt å arbeide måltrettet med familier og barn, hvor arbeidet som utføres bærer preg av struktur, progresjon og utvikling. Innenfor familieterapi arbeider man med familier og nære relasjoner, hvor hensikt er å skape endring

og utvikling. En familieterapeut forstår problemet som noe relasjonelt. Problemet eller vanskene oppstår i samspillet mellom mennesker. Man er opptatt av å utforske opprettholdende faktorer til problemet, vanskene og finne løsninger som skaper endring hos familien (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.15). I denne oppgaven definerer jeg familieveileder som en person som arbeider målrettet med endringsarbeid i familier, hvor det er fokus på veiledning, rådgivning og samspillet i familien.

1.3.2.2 Positiv endring

I denne oppgaven er det studiens familieveiledere sin faglige forståelse og vurdering av positiv endring som legges til grunn. Det vil i kapittel fem komme en nærmere beskrivelse av hva familieveilederne legger i begrepet positiv endring.

1.4 Tidligere forskning på hjelpetiltak i barneverntjenesten

Som nevnt tidligere skrev Øivin Christiansen med kolleger, en omfattende rapport i 2015 som ble omtalt som «Hjelpetiltaksprosjektet» (Christiansen et. al., 2015). I det prosjektet var det ulike delprosjekter. Et av delprosjektene er arbeidet bak rapporten «Hjelpetiltak i barnevernet - en kunnskapsstatus» (Christiansen, 2015). I denne rapporten kommer det frem at det er råd og veiledning som er det mest brukte hjelpetiltaket i barneverntjenesten når hensikten er å bedre samspillet mellom barn og foreldre. Råd og veiledning er et tiltak som er rettet mot foreldrene, barnet eller hele familien. Ifølge Christiansen foreligger det ingen forskning som eksplisitt har studert råd og veiledning som hjelpetiltak i den norske barneverntjenesten (Christiansen, 2015, s.52). I rapporten til Christiansen er det foreldreveiledningsprogrammer, blant annet De utrolige årene (DUÅ), Parent Management Training -Oregonmodellen (PMTO), Tidlig innsats for barn i risiko (TIBIR), Multi systemisk terapi (MST) og andre lignende foreldreveiledningsprogrammer hvor det er forsket på virkningen. Disse programmene er det flere kommunale barneverntjenester som har implementert. Denne studien vil imidlertid ikke se på enkelte foreldreveiledningsprogrammets virkning, men på hva familieveiledere opplever som virksomt i arbeid med familier.

Fauske, Kvaran & Lichtwarck (2017) uttrykker at det er lite forskningsbasert kunnskap om virkningen av hjelpetiltak gitt fra barneverntjenesten. De konkluderer med at dette trengs, men at det også er viktig å få kunnskap om hvordan hjelpetiltakene virker i de kontekstene de settes inn i. Innenfor familieterapi og psykoterapi finnes det mer forskning på hva som er

virksom hjelp i familiarbeid. Tidligere forskning på det, vil ha relevans for dette studie og som jeg redegjør for i det følgende.

Gjennom systematiske litteratur gjennomganger og metaanalyser fremkommer det at familierapi virker (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 51). Forskning viser at familierapi på kort og på lang sikt er virksomt når det gjelder behandling av barn, ungdommer og familier som har ulike problemer. Familierapi viser å ha bedre effekt sammenlignet med andre behandlinger som ikke inkluderer hele familien. Johnsen & Torsteinsson (2012, s.51) henviser til Pinsof (1995) som gjennomgikk en effektstudie som er gjort på familierapifeltet. I den studien kommer det, blant annet, frem at det ikke var en spesifikk familierapeutisk retning som var mer effektiv enn andre innenfor familierapi (ibid). Familierapi viser seg også å være virksomt som tiltak på flere områder knyttet til problemer hos barn, voksne og mennesker med psykiske helseproblemer. Alan Carr (2019) hevder at det er belegg for å si at familierapeutiske intervensjoner, har en positiv effekt ved behandling av barn som har opplevd mishandling, barn som har atferdsforstyrrelser og barn og unge med spiseforstyrrelser. Carr (2019) trekker frem som spesielt virksomt ved familierapeutisk behandling av barn som har opplevde omsorgssvikt og mishandling, at terapien som gis er familiebasert. Videre at det er viktig at hjelpen er strukturert, går over minst seks måneder, at hjelpen gis hjemme og at hjelpen som gis er rettet mot spesifikke problemer. Eksempel på spesifikke problemer kan være manglende foreldreferdigheter, tilpasningsvansker hos barn og unge, og behov for hjelp og støtte til å utvide sitt sosiale nettverk (Carr, 2019, s. 105). Johnsen & Torsteinsson (2012) henviser også til Carr sine funn om virkningen av familierapi. De viser til at 71% av familiene som får tilbud om familierapi får det bedre enn de familiene som var i kontrollgruppen som ikke fikk tilbud om familierapi som behandlingstilnærming (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 51).

Et viktig spørsmål er å se på hva det er som skaper endring ved familierapi. Innenfor psykoterapi brukes begrepet fellesfaktorene som viser til hvilke faktorer som skaper og leder til endring, såkalte endringsfaktorer. Disse er felles for all terapi, på tvers av fagtradisjoner og uavhengig av hvilken teoretisk forankring eller metode en bruker (Duncan & Sparks, 2010, s. 19). Det er fire faktorer som inkluderes i fellesfaktorene som bidrar til endring. Den første faktoren er den klientrelaterte faktoren som handler om alt i klientens liv som bidrar til bedring, helt uavhengig av at klienten er i behandling. Disse faktorene bidrar til 40% av endringen som kan oppstå. Forskning viser tydelig at det er klienten selv og klientens iboende ressurser som bidrar til positive endringer (Duncan & Sparks, 2010, s. 25).

Den andre faktoren som man vet bidrar til endring hos klienter, er relasjonelle faktorer. Det innebærer klientens opplevelse av relasjonen mellom en selv og terapeuten. Innenfor fagfeltet blir det omtalt som den terapeutiske alliansen. Innfor den faktoren er det avgjørende for en god allianse at det er en enighet om hvilke mål terapien har. Den relasjonelle faktoren står for 30% av endringen og er viktigere enn diagnosen, metoden og terapeuten (Duncan & Sparks, 2010, s.25)

Den tredje faktoren er klientens forventninger/ placebo og håp, som handler om at klienten er i en situasjon hvor vedkommende forventer å få hjelp. Klientens forventninger/placebo og håp står for 15 % av endringen (ibid.).

Den fjerde faktoren som inkluderes i fellesfaktorene for endring er, metode/ teknikken terapeuten bruker i behandling som står for 15% av endringspotensialet hos klienten (ibid). Det bekrefter igjen det som kom frem i rapporten til Johnsen & Torsteinsson (2012, s.51) om at det er ingen metoder som har vist seg å være mer effektive enn andre.

Som et resultat av å finne fellesfaktorene utviklet Scott Miller, Barry Duncan & Mark Hubble (2010, s. 20-21) en tilnærming som blir omtalt som Client Directed Outcome Informed Therapy. Denne omtales på norsk som Klient- og resultatstyrt praksis (KOR). Dette er ikke en teoretisk retning, men terapeutisk tilnærming basert på forskning på hva som fungerer i terapeutisk arbeid. I KOR er klientens stemme viktig som en kilde til kunnskap og løsninger på problemet de får hjelp til. Terapeuten skal arbeide for å få etablert et godt samarbeidsforhold til klient, slik at terapeuten kan fokusere på å fremme fellesfaktorene for å oppnå positiv endring. Terapeuten vil være opptatt av å få tak i klientens endringsteori, slik at terapeuten kan tilpasse metode, teknikker etter klientens behov og ønsker. Relasjonen står for 30 % av endringen og er viktig i KOR. Terapeuten arbeider etter hvordan klienten opplever resultatene av behandlingen og hvordan klienten vurderer deres relasjonen (Duncan & Sparks, 2010, s. 20-21).

1.5 Oppgavestruktur

Oppgaven er delt inn i fem kapitler. I kapittel en har jeg presentert bakgrunn for valg av tema, presentasjon av problemstilling, studiens kontekst og tidligere forskning. I kapittel to vil jeg redegjøre for teoretiske perspektiver og begreper som vurderes som relevante for studiens problemstilling og funn. I kapittel tre vil de metodiske valg og vurderinger presenteres, samt

studiens fremgangsmåte. Deretter vil presentasjon av funn og diskusjon presenteres i kapittel fire, etterfulgt av oppsummering og avsluttende refleksjoner i kapittel fem.

2. Teoriske perspektiver

Et teoretisk perspektiv gir føringer for hvordan man velger og ønsker å betrakte et fenomen. Ulike teoretiske perspektiver vil gi ulike måter å se et fenomen på (Johannessen, Tufte & Christoffersen 2010, 47). Valg av teorier vil påvirke hvilken innsikt og oversikt man får av fenomenet som forskes på. Teorier kan da styre forskerens oppmerksomhet, da man ser fenomenet i lys av valgt teori. I dette kapitlet vil jeg presentere teoretiske perspektiver og begreper som jeg opplever som relevant for å belyse studiens problemstilling og funn.

2.1 Helhetsperspektivet

Familielivet er komplekst og utfordringene i familiene som er i kontakt med barneverntjenesten er ofte sammensatte. Det krever at man ser familiene og familiemedlemmene på en helhetlig måte. Det bio-psyko-sosiale vitenskapssynet vektlegger forholdene mellom det biologiske, det psykologiske og det sosiale. Dette kan ikke kun forklares ved å se på sammenhengen av de tre faglige disiplinene, men som prosesser mellom og utover de bio-psyko-sosiale sammenhenger (Hertz, 2011, s.92). Dersom en familie som skal motta hjelp fra barneverntjenesten har levekårs utfordringer som, dårlig økonomi, dårlig boforhold og sykdom, må disse forholdene også inkluderes i hvordan man vurderer hjelpetiltak i familien. Det vil også kreve at barneverntjenesten må samarbeide med andre instanser om familiers utfordringer, da barneverntjenestens mandat har begrensede rammer å arbeide ut ifra.

2.2 Systemteori og kommunikasjonsteori

Systemteori springer opprinnelig ut ifra fra fagdisipliner som matematikk, fysikk og datanetteknologi. Biologen Karl Ludwig von Bertalanffy er kjent for utviklingen av «General system theory» som er den første systemteorien som bygger bro mellom ulike fagdisipliner (Bertalanffy, 1968, s. 37) Det var først etter 2. verdenskrig at han fikk anerkjennelse for teorien som tok for seg komplekse systemer som inkluderte helheten av et system. Systemteori er altså teorien om generelle regler for systemer. Et system er en organisert helhet. Alt mellom et atom og universet kan forstås som et system (Ølgaard, 1991, s. 30).

Systemteori alene er tomt for psykologisk innhold. For å anvende denne teorien i denne studiens sammenheng, må det knyttes andre teorier til for å forstå sosiale forhold (Frøyland,2017, s. 22).

Kommunikasjonsteori er en systemteori knyttet til menneskelige forhold og samhandling som vil bidra til å kunne forstå tema innenfor denne studien. Kommunikasjonsteori er sentralt for mange ulike profesjoner med ulike fagtilknytning. Tidligere teorier om kommunikasjon fremstilte kommunikasjon som noe lineært, hvor kommunikasjon omhandlet formidling av informasjon fra en person til en annen. Enkeltindividet hadde en sentral rolle og kommunikasjon handlet om overføring av informasjon (Jensen og Ulleberg, 2019, s. 20). Denne forståelsen har man gått bort ifra da man forstår kommunikasjon som et sirkulært samspill. Når man ser på kommunikasjon som en samhandlingsmodell som innebærer en sirkulær forståelse av kommunikasjon, er feedback et sentralt begrep. Feedback oversettes som tilbakemelding på norsk. Feedback er sentralt fordi mennesket deltar gjensidig i kommunikasjon med andre, hvor man aktivt kommuniserer gjennom å sende og motta informasjon. Man ser på kommunikasjon som et sirkulært samspill mellom deltakere i et system, hvor feedback fra en person i systemet påvirker feedbacken som gis tilbake. Dette skjer i en kontinuerlig «feedback loop» (Frøyland,2017, s. 21). Ved å inkludere en sirkulær forståelse av kommunikasjon, vil det bidra til å favne kompleksiteten som finnes i kommunikasjon mellom mennesker. Kommunikasjonsteori ligger til grunn for en systemisk forståelse, hvor man er opptatt av hvordan mennesker samhandler og forstår hverandre (ibid).

2.2.1 Kommunikasjon og relasjon

Siden kommunikasjon skjer i samhandling med andre, er begrepet relasjon nært beslektet med begrepet kommunikasjon. Dette fordi all kommunikasjon skjer i relasjonelle forhold. Når vi snakker om relasjon eller kommunikasjon, utelukker vi ikke det ene eller det andre begrepet, kommunikasjon og relasjon må alltid ses i sammenheng (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 25).

Som familieveileder i barneverntjenesten er relasjonen til den man skal hjelpe, i dette tilfelle barnet, ungdommen og/eller foreldrene viktig for å oppnå utvikling og endring. Når man viser til kommunikasjon i relasjonelle forhold står det verbale språket som ofte står i sentrum. Når mennesker kommuniserer med hverandre er det flere ting som skjer samtidig på ulike nivåer, ikke kun det verbale språket som uttrykkes. Paul Watzlawick (1967) er en av de sentrale personene når man skal se på hvordan kommunikasjon kan forstås. Watzlawick og hans

kolleger så på kommunikasjon mellom mennesker basert på antakelser om at «Det er umulig å ikke kommunisere», «Vi kommuniserer alltid om både innhold og forhold», «Vi kommuniserer alltid på flere nivåer samtidig», «Samspill forstås og beskrives sirkulært» (Watlawick, Bavelas & Jackson, i Jensen & Ulleberg, 2019, s. 29). Disse antakelsene lager grunnlaget for den relasjonsorienterte kommunikasjonsteorien. Relasjonsperspektivet finnes i alle ledd innenfor kommunikasjonsteorien. Det å ikke gjøre noe, er også å kommunisere. Både det du gjør, og det du ikke gjør skaper rom for fortolkning fra andre. Jensen og Ulleberg (2019) referer til Gregory Bateson, som også er en sentral person innenfor kommunikasjonsteori. Bateson hevder at kommunikasjon med andre, indirekte også inkluderer en vurdering av hverandres forhold og hvordan vi ser hverandre. Innholdet er også en del av kommunikasjonen. Vi kommer ikke utenom å vurdere kvaliteten på relasjonen da vi viser hverandre om vi er vennlige, fiendtlige, eller om vi er engasjerte eller uinteresserte. Hvordan mennesket forstår relasjonen, vil påvirke hvordan man forstår det som kommuniseres. Fordi kommunikasjon alltid har et relasjonelt aspekt, vil man, alltid være opptatt av å vurdere forholdet til den man samhandler med (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 30).

Mennesker kommuniserer på flere nivåer til enhver tid. Det er to sentrale begreper som bidrar til å bedre forstå kompleksiteten i kommunikasjon, digital og analog kommunikasjon. Den digitale kommunikasjonen knyttes til ordene og innholdet. Den analoge kommunikasjonen er knyttet til det relasjonelle nivået, hvor kroppsspråk, tonefall, ansiktsuttrykk og lignende er en del av det mennesket bevisst og ubevisst kommuniserer. Vi kommuniserer alltid både digitale og analoge budskap, hvor analoge budskap er flertydige og kommer samtidig med ordene og innholdet. Dette bidrar til at vi metakommuniserer, som innebærer kommunikasjon om kommunikasjonen, hvor vi både kommuniserer om innholdet og relasjonen (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 117-121).

Beskrivelsen av kommunikasjon som sirkulær innebærer at man ser på relasjonen, samspillet og kommunikasjonen, hvor man søker å finne hvordan noe henger sammen og hvordan samspillet kan forstås. For å forstå noe, må vi forstå det i forhold til noe. Dette fremfor å ha en lineær, årsak-virkning tilnærming til å forstå samspill. Oppmerksomheten rettes mot interaksjon og relasjon (Jensen & Ulleberg, 2019, s.33-34).

Mennesker orienterer seg ved å sanse, oppfatte og tolke enkeltgjenstander, fenomener, situasjoner og samspill. Kommunikasjonsperspektivet handler også om hvordan virkeligheten fremstår for oss, hvordan vi forstår virkeligheten. For å forstå noe, slik at det gir mening for oss, vil vi tolke, avgrense og tillegge mening ut ifra våre erfaringer og referanserammer som

vi har med oss. Dette bidrar til at virkeligheten vil se ulik ut fra person til person. Det er våre tolkninger av virkeligheten som blir vår sannhet om den (Jensen & Ulleberg, 2019, s. s37). Kommunikasjon ses på som en aktiv og pågående prosess, som er kontinuerlig og kompleks. For å forstå kommunikasjon, er det vesentlig å inkludere og gi oppmerksomhet til sammenhengen kommunikasjonen oppstår i. Dette fordi omgivelsene, rammene og konteksten kommunikasjonen pågår i, vil påvirke tolkningen av det som kommuniseres (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 23).

Punktuering er også et sentralt begrep innenfor kommunikasjonsteori. Punktuering innfører ideen om at sosialt samspill og samhandling kan forstås på ulike måter. Når vi punktuerer lager vi en beskrivelse og tolker noe som årsak til noe annet. Punktueringen mennesker gjør vil påvirke vår forståelse av samspillet, altså hvis vi punktuerer annerledes vil vi få en annen forståelse. En måte å illustrere dette på, er for eksempel: «Når lille Per gråter, så blir mamma sliten» eller «Når mamma er sliten, gråter lille Per». Vi skaper en sammenheng mellom årsak og virkning. Jensen & Ulleberg (2019) henviser til Bateson som var opptatt av at mennesker lærer og punktuerer samspill på bestemte måter. Innenfor ulike miljøer eller arbeidsplasser kan det utvikles felles punktueringsvaner, slik at samspill betraktes og forstås på en bestemt måte. Dette kan være nyttig, men det kan også bidra til at forståelsen av samspill blir ensidig og låst. Endring og utvikling kan derfor bli vanskelig å oppnå (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 105-106).

Bateson identifiserte og delte inn to hovedmønstre for samhandling som han omtaler som symmetriske og komplementære samhandlingsmønstre. Det symmetriske samspillet kjennetegnes ved at samhandling bærer preg av likhet. Samspillet er sirkulært, men deltakerne punktuerer på likheter. De forsøker å ligne på hverandre. I den vestlige verden er denne symmetrien idealet da den representerer likestilling og rettferdighet. Den symmetriske samhandlingen mellom deltakerne kan også virke konkurrerende mot hverandre, da den kan fremme prestasjon eller overbevisning overfor den andre (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 109-110). Komplementære samspill gir uttrykk for å være ulike, men ofte er de utfyllende på en måte som gjør at ulikhetene utfyller hverandre. De er gjensidig tilpasset hverandre. Hjelperelasjoner kan utvikles til å være komplementære i samspill. Den profesjonelle forsøker å fylle hjelperrollen, mens den hjelpetrengende fyller rollen ved å fremme sitt behov for hjelp. Dette kan bidra til et samspill det er vanskelig å komme seg ut av. Her har den profesjonelle et ansvar i å oppdage et slikt mønster for å kunne oppnå et fruktbart samspill hvor det er rom for utvikling og bevegelse (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 111-112).

Det skilles på profesjonell og dagligdags kommunikasjon. Som familieveileder i kommunal barneverntjeneste representerer man en profesjonell hjelper, som vil kommunisere med noen som har et behov for hjelp. Profesjonell kommunikasjon i barneverntjenestens kontekst baseres på verdigrunnlaget som ligger til grunn. God profesjonell kommunikasjon vil i denne sammenhengen ha til hensikt å ivareta barnet, ungdommen og foreldrene på en god måte hvor de opplever å bli sett, møtt med likeverd og respekt. Familieveilederens kommunikasjonsferdigheter skal bidra til å fremme trygghet og tillit ved å blant annet se og lytte til det familien har å si. Videre skal familieveilederen bidra til å løse problemer familien har, samt styrke og fremme familiens egne ressurser (Eide & Eide, 2004, s. 18).

Det er veldokumentert at forutsetning for endring er at relasjonen mellom hjelper og bruker er god (Duncan, Miller, Wampold & Hubble, 2010). Der har den profesjonelle et større ansvar for å tilrettelegge for at relasjonen kan bli god. Relasjonskompetanse kan læres og utvikles gjennom refleksjon og arbeid med seg selv. Hvor man arbeider med å ta tak i egne sårbarheter, evner å mentalisere og ser seg selv utenfra. Dette kan bidra til at man som hjelper er bedre rustet til å møte den hjelpesøkende på en god måte (Aubert & Bakke, 2018, s. 16).

2.2.2 Familieterapi og systemisk tenkning

Familieterapiens historie og utvikling springer ut fra misnøye med effekten og resultatene fra andre praksisfelt, blant annet i arbeid med alvorlige spiseforstyrrelser. Man oppdaget at man arbeidet ut ifra arbeidshypoteser som omhandlet samspill i nære relasjoner, da spesielt familierelasjoner. Mara Selvini Palazzoli med kolleger, utviklet systemisk familieterapi da man oppdaget at for å lykkes i behandling av blant annet barn og unge med spiseforstyrrelser trengte de å arbeide med relasjoner (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 49).

Innenfor familieterapi feltet har det etter hvert blitt utviklet ulike tilnærminger og retninger. Fellesnevnerne for disse ulike tilnærmingene og retningene, er en forståelse av at problemer og psykiske vansker, er vansker mellom mennesker. Vanskene eller problemene forstås og kommer til uttrykk i relasjonelle forhold. Johnsen & Torsteinsson (2012) definerer det slik «familieterapi handler om hvordan problemer kan forstås, meningen problemene har fått, hvorfor problemene opprettholdes og hvordan de kan løses» (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 15). Familieterapi har som hensikt å bidra til endring og utvikling i relasjoner i familier og intime forhold. Med endring og utvikling, er det endring og utvikling i samhandlingsmønstrene til ulike medlemmer i familiene det tas utgangspunkt i. En

familierapeut ser at menneskers problemer og psykiske helse i stor grad påvirkes av de relasjoner man lever i. Lever man i relasjoner som er dysfunksjonelle, kan det bidra til svekket psykisk helse og negativ utvikling. Hensikten med familierapi er å endre dysfunksjonelle samhandlingsmønstre som er skadelig for barn, unge og deres familier. For at barn og unge skal få det bedre hjemme, er det avgjørende å inkludere de menneskene barn og unge lever sine liv med, for at endringer skal oppstå og opprettholdes i hverdagen (Johnsen & Torsteinsson 2012, s.15).

Flere familierapeutiske retninger er opptatt av familiens ressurser. Løsningsfokusert familierapi, omtalt som LØFT, er en av disse retningene hvor arbeidet med familien tar utgangspunkt i familiens egne løsninger på problemet. Familierapeuten vil etterstrebe å ha et mestring og ressursperspektiv i møte med familien. Man har fokus på det som virker, som bidrar til at familien opplever å ha det godt, og på hva familien selv ønsker hjelp med. Løsningsfokusert terapi har sine røtter i systemteori (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 178-179).

Systemisk familierapi tar utgangspunkt i systemteori. Liv Frøyland uttrykker at «den systemiske retningen ikke er en teknikk eller en metode» (Frøyland, 2017, s. 17). Den systemiske retningen er en måte man kan tenke på som bidrar til at problemer og hendelser settes i sammenheng. Det er også en måte å samtale om menneskelig interaksjon som vil bidra til forandring ved å ha et helhetlig og utvidet perspektiv på mennesker og problemer (ibid.).

Et sentralt begrep innenfor systemisk tekning er kybernetikk, som er studier av selvregulerende systemer. Kybernetikk ser på hvordan prosesser opprettholder systemet og hvordan organiseringen av systemet endres (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 28). Det skilles mellom 1. ordens kybernetikk og 2.ordens kybernetikk. I 1. ordens kybernetikk kan man beskrive systemer uavhengig av den som observerer. Det henger sammen med modernismen hvor man har tro på en objektiv virkelighet. I 2. ordens kybernetikk inkluderer man den som observerer i forståelsen av det som observeres. Altså i denne konteksten blir familieveilederen inkludert i familie systemet og det erkjennes at det vil være umulig for en familieveileder å være nøytral i observasjon av familiesystemet man hjelper i (Bertrando,2019, s.141).

Den systemiske tekningen er også inspirert av sosialkonstruksjonismen, som hevder at vi konstruerer vår forståelse av verden gjennom språket og i samspill og interaksjon med andre mennesker. Innenfor sosialkonstruksjonismen mener man at ingen har direkte tilgang til virkeligheten, men at alle mennesker har sin egen opplevelse av viktigheten. Innenfor denne

forståelsen, vil alle mennesker ha sin egen unike opplevelse av den virkeligheten og systemene man er en del av. Innenfor en familie vil altså alle familiemedlemmer ha ulike opplevelser av hvordan det er å være i den familien. De vil også kunne ha ulik opplevelse av hva problemet eller vanskene er. Ved at man som familieveileder møter familier med en sosialkonstruktivistisk forståelse, vil det kunne bidra til at man blir mindre normativ og lettere kan inneha en ikke-vitende holdning i møter med familier (Frøyland,2017, s. 29.30). En sentral holdning hos familierapeuter er den «ikke vitende» posisjonen/holdningen. Det var Goolishian og Anderson (1992) som først presentere denne holdningen. Holdningen innebærer at det er klienten som er ekspert på sitt eget liv og familierapeutens oppdrag er ikke å lede klienten inn på bedre forståelse av eget liv eller livssituasjon. Familierapeuten skal lytte til klienten og hjelpe klienten i dialog med de andre involverte familiemedlemmene slik at de kan skape en ny forståelse av problemet (Johnsen &Torsteinsson, 2012, s. 153).

2.3 Brukermedvirkning

Fagfolk som arbeider direkte med brukere har blitt opptatt av å få brukernes synspunkter for å bedre endringsarbeidet (Jensen &Ulleberg, 2019, s.281). Brukermedvirkning er en lovfestet rettighet som ulike tjenester inkludert barneverntjenesten er forpliktet til å overholde (Helsedirektoratet, 2017, brukermedvirkning, 1. avsn.). Brukermedvirkning er også nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 12, hvor det står følgende:

1. Partene skal garantere at barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til å fritt gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett. (Barnekonvensjonen, 2003, art.12).

Brukermedvirkning handler i dette studiets kontekst om at barn, ungdom og foreldre som er i kontakt med barneverntjenesten er deltakende i sin barnevernssak og at denne deltakelsen skal ha en virkning i form av at de opplever å ha innflytelse (Seim & Slettebø,2007, s.15).

I barnevernsloven kapittel 1, som omhandler lovens formål og virkeområder står det i § 1-6 om barnets rett til «medvirkning i alle forhold som vedrører barnet» videre står det at «barnet skal få rett til tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt gi uttrykk for sine

synspunkter. Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet» (Barnevernsloven,1992, § 1-6). Dette omhandler barnets rett til brukermedvirkning. Barnevernloven §1-7 omhandler barnevernets plikt til «utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre» (Barnevernsloven,1992,§ 1-7). Dette handler om at barneverntjenesten er pliktig til å etterstrebe brukermedvirkning med barnet og foreldre.

I denne studien er det barnet, ungdommen og foreldrene som er brukerne av barneverntjenesten. Slettebø og Seim (2007, s. 28) uttrykker at brukermedvirkning bør øremerkes til å handle om samarbeid som bærer preg av både deltakelse og innflytelse hos brukerne. Dette bidrar til å skille ulike forståelser av brukermedvirkning fra hverandre. Det er et viktig skille på ulike begreper som handler om brukerens «ståsted», «perspektiver» og brukermedvirkning. Et eksempel på et slikt skille er brukerperspektiv som begrep, som handler om at barneverntjenesten eller deres ansatte har brukerens interesser, ønsker eller behov i fokus. Det inkluderer ikke barnet, ungdommens eller foreldrenes deltakelse og innflytelse. Det skilles videre på individuell og kollektiv medvirkning. I denne studien er det den individuelle medvirkningen som vurderes som relevant. Individuell brukermedvirkning i denne studiens sammenheng vil handle om samarbeidet mellom barneverntjenesten, familieveileder og barnet, ungdommen, foreldre eller familien som helhet (Slettebø & Seim, 2007, s. 35-36).

Slettebø og Seim henviser til Peyrot (1998) som beskriver følgende områder hvor brukermedvirkning har en sentral rolle og funksjon:

- «-å bestemme om problemet eksisterer»
- «-å definere hva problemet gjelder»
- «-å avgjøre om det gjøres noe med problemet»
- «-å velge mellom ulike former for hjelp»
- «-å initiere, vedlikehold eller avslutte kontakten» (Slettebø & Seim, 2007, s.29).

Når det er mulig, er det ønskelig at brukermedvirkning skal anvendes og inkluderes i alle faser i en barnevernssak. Innfor barnevernets rammer og lovverk vil det ikke alltid være mulig å la barnet, ungdommen eller foreldrene få ha deltakelsen eller innflytelsen til å kunne ha en innvirkning på disse områdene nevnt over. Barneverntjenesten er pliktig til å alltid ta vurderinger ut ifra hva som er til barnets beste, og noen ganger vil det kunne være vurderinger som går imot det foreldrene og barnet ønsker (Slettebø & Seim, 2007, s. 30).

2.4 Makt i relasjonelt arbeid

Relasjonen mellom en familieveileder og en familie er ikke fri for makt, på tross av at den skal representere samarbeid og likeverd. En familieveileder har mer makt enn familien, da det ligger makt i kunnskap, kompetanse og i språket (Frøyland, 2017, s. 85). Hansen (2017) henviser til den mest brukte definisjonen av begrepet makt som er definert av Max Weber (1971). Weber definerer makt på følgende måte: «Makt er sjansen til å få gjennomført sin vilje i en sosial relasjon, også ved motstand, uavhengig av hva denne sjansen er basert på» (Weber, sitert i Hansen, 2017, s. 81-82).

Innenfor sosialt arbeid og familiearbeid møter man sårbare mennesker og familier. Makt bør utøves med varsomhet og i tråd med sosialfaglige verdier som blant annet, sosial rettferdighet, menneskerettigheter, kollektivt ansvar og ivaretagelse og respekt for ulikheter (ibid.).

Barneverntjenesten er en tjeneste som forvalter makt, ut ifra lovmessige, forskriftsmessige og økonomisk grunnlag. Den institusjonelle eller strukturelle makten regulerer hvordan barneverntjenesten forvalter ulike hjelpetiltak, vurderinger som tas, rutiner for brukermedvirkning og samarbeid. Den strukturelle makten gir føringer for utøvelsen av praktisk barnevernsarbeid. Ansatte i barneverntjenesten tar skjønnsmessige avgjørelser som påvirker familielivet. Retningslinjene, lovverket, forskriftene og lignende kan tolkes ulikt, og det kan bidra til at ulike barneverntjenester utøver ulik praksis og familier i ulike kommuner får ulik hjelp og tilbud (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 184-185).

Hansen (2017) referer til Foucault (1974) som var opptatt av at makt er ikke noe statisk, men noe som er i bevegelse som opptrer mellom mennesker. Man utøver makt og er også selv utsatt for maktutøvelse fra andre mennesker eller strukturelle forhold. For å få økt forståelse og kunnskap om makt og maktutøvelse, hevdet Foucault at mennesker som selv ha vært utsatt for maktutøvelse og erfart avmakt, har fått økt bevissthet rundt maktens virkning. Få ønsker å være i en avmakt posisjon, dette i frykt for det ukjente, manglende kontroll og innflytelse på eget liv. Dette kan føre til at mennesker som er i en avmakt situasjon viser motstand mot maktutøvelsen (Hansen, 2017, s. 81-82).

2.5 Salutogenese og sense of coherence

Salutogenese og sense of coherence er en forståelse og et teoretisk perspektiv som er godt etablert og innarbeidet innenfor det sosialfaglige - og familieterapeutiske feltet. Det er en grunnleggende forståelsesramme av menneskelig behov. Det er sosiologen Aron Antonovsky

som først benyttet begrepet salutogenese for å kunne si noe om hvorfor mennesker er friske, i motsetning til patogenese som sier noe om hva som gjør oss syke. Han uttrykker at «En salutogen tankegang er ikke bare en forutsetning for, men den tvinger oss til, å jobbe for å utforme og fremme en teori om mestring» (Antonovsky, 2012, s.36-37). Antonovsky var spesielt opptatt av menneskets motstandsressurser, som handler om hva som gjør at vi håndterer sykdom og kan påvirke utviklingen til god helse. Menneskers motstandsressurser er ifølge Antonosky kjernefaktorene som bidrar til at mennesker håndterer sykdom godt og på denne måten evner å påvirke sykdomsutviklingen. Motstandsressurser kan for eksempel være trygg økonomi, et sosialt nettverk man opplever å få støtte fra, og at man evner selvregulering. Menneskers motstandsressurser vil kunne ruste en til å håndtere sykdom og motgang (Kvvello,2010, s.245). Et sentralt begrep som ble utviklet som svar på den salutogene tankegangen er sense of coherence (heretter SOC), som handler om menneskets opplevelse av sammenheng i livet (Antonovsky, 2012, s.37). SOC består av tre dimensjoner som er i et gjensidig samspill:

1. «Personen tror nye situasjoner er påvirkelige»»
2. «Personen mener situasjonen er logisk og forutsigbar»
3. «Personen tenker at det som kreves i en ny situasjon er overkommelig» (Kvvello, 2010, s. 245)

I denne studiens sammenheng vil familieveilederen kunne møte familiene på en måte som vil kunne bidra til å påvirke familiemedlemmenes SOC. Dette ved at familiemedlemmene opplever at de kan påvirke måten hjelpetiltak utformes og utføres på. Videre at det som snakkes om og arbeides med i familieveiledningen oppleves som logisk og forutsigbart for familien. Det vil også kunne gjelde at de krav som familieveileder stiller til familien, oppleves som overkommelige. I arbeidet familieveilederen gjør med familien, vil det være fokus på å fremme ulike prosesser i familiesystemet som fører til et mer resilient utfall for familien (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 194). For at en mennesker skal oppnå utvikling og endring, er Antonvsky overbevist om at det er avgjørende at menneske har en opplevelse av sammenheng.

Antonovsky (2012, s. 39-41) fant ut at det var tre komponenter som var avgjørende for å oppnå SOC. Mennesker som har sterk opplevelse av SOC skårer høyt på følgende komponentene. Den første komponenten er begripelighet, som er kjernen i definisjonen av SOC og handler om at mennesket opplever å ha forståelse for en konkret situasjon man

befinner seg i, hvor informasjon er klar, situasjonen forutsigbar. Dette fremfor støy, kaos, uforutsigbarhet og at tilværelsen oppleves som uforståelig.

Den andre komponenten er håndterbarhet som handler om hvilke ressurser man har til rådighet, som er tilstrekkelig til å mestre og håndtere de kravene man står ovenfor. En sterk opplevelse av håndterbarhet, vil styrke følelsen av å oppleve økt kontroll i eget liv, fremfor å være utsatt, eller offer for omstendighetene. Livet vil tidvis gi mennesker motgang, men når det skjer har man de ressursene og er i stand til å håndtere det (ibid.).

Den tredje komponenten er meningsfullhet som handler om at mennesket opplever at livet er forståelig rent følelsesmessig, og at de kravene eller problemer som er i tilværelsen ikke bare overses eller undergraves. Men at man har krefter til å engasjere seg og gjøre noe med situasjonen. Det innebærer ikke at personer med høy opplevelse av meningsfullhet gleder seg over krevende situasjoner, men tar imot det som kommer og forsøker å finne en mening med tilværelsen (ibid.).

3. Metodisk tilnærming

3.1 Kvalitativ forskning

Innenfor kvalitativ forskning er det er mange forskjellige måter å gjennomføre en undersøkelse på. Det er derfor nødvendig at fremgangsmåten forskeren har benyttet er så transparent som mulig slik at andre kan vurdere hele forskningsprosessen i sin helhet. Det er et sentralt krav ved rapportering av kvalitative forskningsresultater at det er tydelig redegjort for hvordan man har gått frem (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 82). Kvalitative undersøkelser egner seg når man ønsker kunnskap om menneskelige erfaringer, beskrivelser og opplevelser de har av eller med et fenomen (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s.32). Formålet med dette studiet er å få større innsikt i og forståelse av hva familieveiledere i barneverntjenesten opplever bidrar til positiv endring i de familiene som mottar veiledning, et formål som harmonerer godt med en kvalitativ tilnærming. For å kunne få kunnskap om temaet som undersøkes må man innhente opplysninger ved å gå metodisk til verks. Ved å bruke en bestemt metode for å for å få tilført ny kunnskap om et fenomen, trenger man en metodisk tilnærming til fenomenet man ønsker å studere. Hvilken metode som anvendes avhenger av hva man ønsker kunnskap om. Det er studiets problemstilling som legger føringer for hvilken metode som er gunstig å anvende (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 59). For å kunne besvare problemstillingen i denne oppgaven har jeg benyttet meg av

et kvalitativt forskningsdesign og jeg har valgt kvalitative seminstrukturerede dybde intervjuer som metode.

3.1.1 Forforståelse, vitenskapsteoretisk ståsted og forskerrollen

Min faglige bakgrunn og ståsted påvirker, i varierende grad, de valgene jeg tar underveis i arbeidet med denne studien. Det påvirker også hvordan jeg tolker og forstår det informantene forteller meg, hvilken teori og litteratur jeg opplever som relevant, og hvordan disse tolkes. Jeg vil derfor redegjøre for mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt og forforståelse.

Jeg er utdannet sosionom og har arbeidet i barnevernsfeltet i 8 år. I disse årene har jeg møtt mange familier og fått kunnskap og erfaring med arbeid med barn, ungdommer og familier som har ulike utfordringer. Fokus på helhetsperspektivet ble introdusert under utdanningen i sosialt arbeid og var også et sentralt perspektiv i masterstudie i familiebehandling. Gjennom mine studier og arbeidserfaring har helhetsperspektivet vært viktig for meg i hvordan jeg ser og møter barn, ungdommer og familiers utfordringer.

Fenomenologi er både en filosofi som springer ut ifra filosofen Edmund Husserl og et kvalitativ forskningsdesign. Som kvalitativ forskningsdesign vil en fenomenologisk tilnærming bidra til at jeg kan undersøke den subjektive opplevelsen til familieveiledere om hva de opplever bidrar til endring i familier. Videre vil jeg med denne tilnærmingen kunne utforske familieveiledernes erfaringer med endringsarbeid i barneverntjenestens kontekst. Familieveiledere som jobber med endringsarbeid, har erfart og sett gjennom sitt arbeid hva som bidrar til positiv endring. Ved å intervju familieveilederne får jeg tilgang til å se fenomenet gjennom familieveiledernes øyne. Når jeg tar utgangspunkt i en fenomenologisk tilnærming og skal forsøke å forstå fenomenet, positiv endring, må det som tolkes eller betraktes ses i lys av den sammenhengen den forekommer innenfor, altså innenfor den kommunale barneverntjenestens kontekst. For å forstå verden må vi forstå mennesker (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s.82-83). Det innebærer at vi også fortolker, noe som leder oss til hermeneutikken.

Hermeneutikk kan kort beskrives som læren om fortolkning, enten det er fortolkning av tekster, dialog, sosiale handlinger eller ulike praksiser (Højberg, 2014, s. 291). I datainnsamlingen ble familieveilederne intervjuet om deres forståelse av, opplevelser og erfaringer med endringsarbeid i barneverntjenesten. Familieveilederne trakk frem ulike opplevelser og erfaringer. Innenfor en hermeneutisk tolkning vil det innebære at jeg som

forsker må fortolke meningsinnholdet i det som familieveilederne formidler. Tolkingen av meningsinnholdet vil veksle mellom å tolke delene, i lys av helheten og helheten i lys av delene. I denne prosessen vil min forforståelse, erfaringer og mine opplevelser påvirke fortolkningen jeg gjør av det familieveilederne forteller i intervjuet. Den reflekterende prosessen mellom delene og helhet, mine forforståelse, ulike erfaringer og perspektiver som inkluderes og beveges i fortolkningsprosessen, omtales som en hermeneutisk sirkel. Den hermeneutiske sirkelen illustrerer en fortolkningsprosess som ikke har noen ende, da det stadig vil utvikles nye forståelser og tolkninger. På denne måten blir også jeg som forsker en del av resultatet, eller den virkeligheten, som trer frem da jeg som fortolker er en aktiv deltaker for å skape meningsdannelsen. Det bidrar også til at det ikke eksisterer én virkelighet, men flere tolkninger om hva som er virkeligheten (Højberg,2014, s. 299-300).

Ved å gjennomføre en kvalitativ undersøkelse går jeg inn i en forskerrolle. Som forsker påvirker man det man forsker på bevisst og ubevisst. Innenfor kvalitativ forskning er det jeg som er instrumentet, hva jeg ser, hører, reflekterer og opplever er en forutsetning for kunnskapen som dannes. Som familieveileder i barneverntjenesten skal jeg forsøke å finne gode løsninger på utfordringer og konflikter familien opplever, men som en forsker skal jeg etterstrebe å være så nøytral og tilbaketrukket som mulig ovenfor mine informanter. Det er derfor viktig å ha et bevisst forhold til ens egen påvirkningskraft i forskerrollen. Jeg forsøkte i intervjuene å ha en tilbaketrukket tilnærming slik at jeg ikke la for mye føringer for hva informantene sa og ikke sa. Jeg valgte å la mine forutinntatte antakelser, i den grad det er det lar seg gjøre, få så liten plass som mulig. Det kan bidra til at jeg er bedre rustet til å utforske informantens synspunkter (Skilbrei,2019, s.40).

Min erfaring med endringsarbeid i barneverntjenesten vil både være en styrke og en svakhet i forskningsprosessen. Styrken kan være at jeg vil lettere kunne sette meg inn i hva informantene opplever, da jeg selv kan ha tilsvarende opplevelser, eller erfaring. Men en fallgrube med å ha tilsvarende opplevelser og erfaring, er at jeg som forsker kan ta for gitt hva informantens erfaringer og opplevelser egentlig betyr, eller gjør med vedkommende. Det er ikke gitt at vi deler opplevelsen av erfaring på tilsvarende måte. Mine egne erfaringer og opplevelser kan komme i veien for det informanten faktisk forsøker å formidle eller min forståelse av det informanten uttrykker (Skilbrei,2019, s.42). Som forsker var hensikten med intervjuene at jeg skulle søke en bedre forståelse om endringsarbeid i barneverntjenesten. Hensikten var ikke utvide eller tilføre informantens forståelse eller anerkjenne informantens

opplevelser. Flere av informantene fortalte om vanskelige utfordringer i arbeidshverdagen. For meg var det en utfordrende situasjon å være i, å ta imot informasjon om noe vanskelig, utfordrende å ikke kunne gi noe tilbake til informanten. Som familieveileder og kollega er jeg vant til å gi tilbakemeldinger, støtte og anerkjenne i en dialog.

3.1.2 Rekruttering, utvalg og avgrensning

I denne studien har jeg et ønske om å undersøke familieveiledernes opplevelser og erfaring med positiv endring med familier i barneverntjenestens kontekst. Siden jeg har et konkret ønske om hva og hvem jeg ønsker å undersøke, omtales min seleksjon av informantene i denne studien som et strategisk utvalg. Et strategisk utvalg velger man når man som forsker er ute etter å intervju informanter med en bestemt type kvalifikasjoner og erfaringer (Skilbrei, 2019, 122).

Målgruppen i denne studien er familieveiledere som arbeider i kommunal barneverntjenesten, som til daglig jobber med endringsarbeid i familier som mottar hjelpetiltak etter § 4-4 i barnevernloven. I barneverntjenesten er det ikke et krav at familieveiledere har høyere utdanning eller videreutdanning. Jeg hadde et ønske om at alle familieveilederne skulle ha kjennskap til familieterapi. Da familieterapi har fokus på arbeid med familier og nære relasjoner, hvor hensikten er at det skal oppstå endring og utvikling i familien og de nære relasjonene (Johnsen & Torsteinsson, 2012, 15). Jeg har derfor gått strategisk frem i min rekruttering av informanter ved å kontakte flere familieveiledere som jobber med endringsarbeid i den kommunale barneverntjenesten og som har kjennskap til familieterapi. Jeg fikk hjelp fra en seksjonsleder i et familieteam til å sende ut e-post. I e-posten var det en forespørsel om å delta som informant til denne studien. Det var vedlagt informasjonsskriv og samtykkeerklæring (vedlegg: 2) i e-posten. Jeg fikk først lite respons fra aktuelle informanter. Det var totalt to som tok kontakt og ønsket å la seg intervju.

For å komme videre i prosessen tok jeg kontakt med Norsk forening for familieterapi via deres private innboks på Facebook siden. Der fikk jeg også lite respons. På det tidspunktet hadde det nylig blitt kjent at det var covid-19 utbrudd i landet og mange hadde mest sannsynligvis mye annet å tenke på. Jeg henvendte meg derfor til tidligere medstudenter fra mitt masterstudie i familiebehandling og til tidligere kolleger ved et barnevernkontor på Østlandet. Jeg spurte om de kjente noen, eller visste om, familieveiledere som arbeidet med endringsarbeid i barneverntjenesten. Jeg fikk fem navn og tilhørende e-post med mulige

informanter. Jeg tok kontakt på e-post med alle fem, hvor jeg la ved informasjonsskriv og samtykke erklæring. Tre av disse ønsket å la seg intervju.

Det totale utvalget på denne kvalitative undersøkelsen endte med fem deltakere, fire kvinner og en mann. Informantenes kjønn eller alder var ikke et kriterium satt på forhånd i planleggingen av rekrutteringen. Forklaringen på at familieveilederne er overrepresentert av kvinner kan trolig knyttes til at det er flere kvinner enn menn som jobber i barneverntjenesten. Tematikk rundt kjønn og alder er i midlertidig ikke tematikk som behandles nærmere i denne studien, da det faller utenfor studiens problemstilling. Familieveiledernes sprik i alder vil trolig kunne gjenspeile seg i informantenes arbeidserfaring, men det er ikke noe som vil bli ytterligere tematisert i denne studie.

Det er ulikt hvordan kommunene organiserer seg. Det er variasjoner i organisering av de kommunale barneverntjeneste i de ulike kommunene. Det som kjennetegner dette utvalget, er at alle informantene utfører hjelpetiltakene selv. De arbeider i et team hvor alle arbeider med blant annet veiledning av familier og er ansatt i barneverntjenesten. Det vil i kapittel fire bli en grundigere presentasjon av studiens informanter.

3.1.3 Intervju, intervjuguide og innsamling av data

I denne studien har jeg gjennomført intervjuene i en avgrenset periode, det omtales som en tverrsnittsundersøkelser (Johannessen, Tuft & Christoffersen, s. 2010, 74). Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet våren til sommeren 2020.

Det kvalitative forskningsintervju ligner en hverdagslig samtale, men forskjellen er at det er en profesjonell samtale mellom to mennesker som har en felles interesse og med et konkret formål. Det skiller seg også ut ved at den som intervjuer har en bestemt tilnærming i samtalen og teknikker som anvendes (Kvale & Brinkmann 2015, s.46). Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i problemstillingen og tema for studien. Jeg valgte å gjennomføre et prøveintervju med en person som har jobbet med endringsarbeid i en annen kommunal tjeneste. Dette for å få erfaring om hvordan jeg håndterte intervjusituasjonen og for å se om spørsmålene i intervjuguiden var nyttige og forståelige. Prøveintervjuet bidro til at jeg reviderte intervjuguiden, da det var noen spørsmål som var svært like og noen spørsmål som måtte bli tydeligere formulert (Skilbrei, 2019, s. 132). Spørsmålene var inndelt i tre hovedtemaer med underspørsmål for å utforske temaene ytterligere. Det første tema var

Familieterapeut som fagperson, det andre, familieterapeut i barneverntjenestens kontekst og det tredje var endringsarbeid i familien.

Jeg valgte å gjennomføre semistrukturerte dybdeintervjuer da det ga meg muligheten til å ha en dypere dialog med informanten. Et semistrukturert intervju gir muligheten til en mer fleksibel og åpen samtale med informanten. Det var viktig for meg, slik at jeg kunne ta imot og utforske det som kom frem underveis i intervjuet. Jeg ønsket å ha en utforskende tilnærming i intervjuene. Spørsmålene i intervjuguiden hadde som hensikt å få innsikt og utforske familieveilederens livsverden, deres fortolkninger av endringsarbeid i barneverntjenesten (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20).

Jeg intervjuet som nevnt fem familieveiledere som alle arbeider i forskjellige barneverntjenester. Antall informanter ble styrt av hvilken metode jeg valgte, samt kravene og omfanget av denne masteroppgaven. Innenfor kvalitativ forskning er blant annet et av kjennetegnene at man utforsker et begrenset antall enheter, men man undersøker disse grundig (Skilbrei, 2019, s. 169).

Alle informantene fikk tilsendt informasjonsskriv med samtykkeerklæring på e-post i god tid før intervjuet. I skrivet informeres det om studiets konfidensialitet og mulighet til å trekke samtykke uten å måtte meddele årsak (Skilbrei 2019, s.26). Fire av intervjuene foregikk på informantens arbeidsplass på et avlukket rom. Et av intervjuene ble gjennomført over video på Zoom, grunnet covid-19. Før intervjuene ble påbegynt fikk informantene på nytt gitt informasjon om studien og hva det innebærer å delta på nytt. Fire av informantene fikk samtykkeerklæringen på intervjudagen og signerte. Disse har blitt oppbevart i et låst skap på OsloMet. Informanten jeg intervjuet over video ga et muntlig samtykke. Alle samtykkene ble avklart før intervjuet og før båndopptakeren ble skrudd på. Før intervjuet startet ga jeg informantene litt informasjon om meg selv, informasjon om tema for intervjuet og mulighet for pauser underveis.

Intervjuene har en lengde på alt fra 57 minutter til det lengste på 87 minutter. Alle intervjuene ble tatt opp på lydopptak. Jeg noterte underveis og skrev ned tanker jeg hadde etter hvert intervju jeg gjorde. Intervjuguiden ble retningsgivende for hvordan samtalen startet og sluttet. Spørsmålene ble ikke stilt i gitt rekkefølge, det for bedre å kunne følge informanten. Det var også noen spørsmål som ble stilt på bakgrunn av hva informanten sa som vekket min nysgjerrighet under intervjuet. Jeg hadde under hele intervjuet fokus på å stille åpne spørsmål, for at informanten skulle kjenne seg fri i sin fortelling.

3.2 Forskningsetiske hensyn og personvern

Forskningsetikk er noe som skal inngå i alle ledd i forskningsprosessen. Når man forsker på menneskelige fenomener reises det forskningsetiske spørsmål som en forsker er pliktig til å forholde seg til. Det er også et tilhørende lovverk som regulerer disse hensynene en forsker skal ta. Beskrivelsen av denne studien og informasjonsskrivet ble sendt til Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste (NSD) for godkjenning, før jeg kunne begynne med datainnsamlingen. Studien ble godkjent av NSD den 5. Mars 2020 (Vedlegg: 1). Forskningsprosjekter kontrolleres og godkjennes slik at man sikrer at forskningen gjennomføres på en måte som ivaretar sentrale samfunnsverdier, ivaretar nødvendig personvern og sikrer tillit til forskningen (Skilbrei,2019, s.25).

I informasjonsskrivet informerte jeg også informantene om at studien ikke søker informasjon og kunnskap om familier som de arbeider med, slik at de ikke skulle komme i en situasjon hvor de bryter sin taushetsplikt ovenfor familiene som de omtaler.

Det har vært ulike hensyn som har medført at informantene er anonymiserte. For det første, er det viktig å sikre beskyttelse av informantens privatliv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106). For det andre, beskriver familieveilederne, på et generelt grunnlag, familier som strever med ulike sosiale problemer, personlige erfaringer og tanker. Ettersom slik informasjon anses som sensitiv, er det viktig å beskytte både familiene som indirekte blir omtalt og familieveilederne. For å ivareta anonymiteten til familieveilederne, har alle blitt anonymisert med navn, hvor de arbeider og andre identifiserbare opplysninger. I tillegg, fordi jeg valgte tematisk analyse, hvor temaene i datamaterialet er av interesse fremfor personsentrerte, ble det mulig å ivareta kravene til konfidensiell behandling av opplysningene uten at det medførte noen begrensinger for fremstillingen av datamaterialet (Skilbrei,2019, s.109).

3.3 Pålitelighet, troverdighet og overførbarhet

Et sentralt begrep innenfor kvalitetskriterier i kvalitativ forskning er reliabilitet, som handler om at datamaterialet er skapt på en pålitelig måte. Pålitelighet handler om at datamaterialet gir grunnlag for kunnskap, er utarbeidet og at den som leser har grunnlag til å tro at resultatene ikke er tilfeldige grunnet feilsteg i forskningsprosessen (Skilbrei,2019, s.87-88). For å vurdere studiens pålitelighet, vil man være opptatt av hvilke data som fremstilles, gjennomføringen av datainnsamlingen og hvordan denne informasjonen er bearbeidet. Dette er innenfor kvalitative studier vanskelig å etterprøve, da man i kvalitative studier bruker seg selv som instrument og

det vil være umulig å ikke skulle la personlige ubevisste prosesser påvirke hvordan man betrakter og tolker et fenomen. Ved å gi leseren en beskrivelse av hvordan man har gått frem i hele forskningsprosessen, vil det styrke studiens pålitelighet (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 229-230). Jeg har forsøkt å synliggjøre valg og refleksjoner som er gjort, gjennom hele prosessen i denne studien, for å øke påliteligheten. I neste del av kapitlet vil jeg videre beskrive og synliggjøre fremgangsmåten for bearbeiding og analyse av studiens datamateriale for å ytterligere styrke påliteligheten i studien.

Begrepet validitet handler om det er sammenheng mellom det fenomenet som undersøkes og datamaterialet som blir innhentet. Har metoden forskeren har anvendt bidratt til at forskeren faktisk undersøker det som var tenkt skulle undersøkes? Samt om det endelige resultatet representerer virkeligheten? Studiens troverdighet kan styrkes ved å formidle resultatene til intervjuobjektene og eventuelt få bekreftet resultatene fra undersøkelsen (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 229-230). I denne studien har jeg undersøkt familieveilederens opplevelser av hva de opplever bidrar til positiv endring i familier de arbeider med. Funnene og resultatene er basert på deres beskrivelser av egne opplevelser, erfaringer og tanker om endringsarbeid i barnverntjenestens kontekst. Her er det viktig å skille mellom familieveilederens erfaringer og opplevelser som de vurderer leder til en positiv endring hos familier, og det familier som mottar hjelp selv opplever. Til tross for at familiens erfaringer og opplevelser også er viktige, er fokus her på familieveilederne. Min vurdering er at jeg har undersøkt det jeg ønsket å undersøke gjennom å holde fast ved problemstillingen, nemlig familieveilederens opplevelse.

Kan resultatene av denne studien overføres til andre familieveilederes opplevelser i andre barneverntjenester i Norge? Dette er et spørsmål om undersøkelsens kunnskap kan overføres til andre områder, og kunnskapsfelt. Innenfor kvalitativ forskning er ikke generalisering et mål i seg selv. Det handler om forskeren har lyktes med skildringer, begreper, fortolkninger og forklaringer på ønsket fenomen som kan være nyttige i andre sammenhenger (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 231).

3.4 Bearbeiding av datamaterialet og tematisk analyse

Jeg valgte å ha en tematisk analyse for å analysere datamaterialet. For å kunne svare på oppgavens problemstilling, så jeg det som en velegnet fremgangsmåte da de ulike temaene som informantene presenterer i intervjuene, med et teoretisk rammeverk, kunne svare på

oppgavens problemstilling. For å gjennomføre analysen har jeg tatt utgangspunkt i artikkelen til Virginia Braun & Victoria Clarke (2006) «Using thematic analysis in psychology». I artikkelen beskrives tematisk analyse i seks trinn. Trinnene utgjør følgende 1. Transkribering, 2. Koding, 3. Kategorisering og identifisering av tema, 4. Evaluere kategoriene og de identifiserte temaene, 5. Presisere og formulere, navngi de identifiserte temaene, 6. Produsere og skrive ut materialet. Jeg vil her redegjøre for hvordan jeg har gått frem i arbeid med datamaterialet.

3.4.1 Transkribering, koding og identifisering av tema

Jeg transkriberte alle intervjuene selv, noe som bidro til at jeg ble godt kjent med datamaterialet. Det ble totalt 85 sider. Transkripsjonen er tilnærmet lik til hvordan informanten uttrykket seg, med unntak av dialekt og omskriving fra talespråk til skriftspråk.. Jeg noterte også tanker, refleksjoner jeg fikk underveis i arbeid med intervjuene. Det er min fortolkning av informasjonen informantene har gitt i intervjuene, som vil skape mening i studiens tema.

Jeg vil trekke frem tre fortolkningsrammer som jeg vil se datamaterialet og studiens tema ut ifra: 1. Personlig erfaringer, meninger og preferanser, 2. Eksisterende kunnskap og 3. Faglige tolkningstradisjoner. Disse tre fortolkningsrammene vil påvirke hva jeg blir opptatt av i datamaterialet. Det er derfor utsagn og temaer som vil få mer oppmerksomhet enn andre (Skilbrei, 2019, s. 174) for å kunne besvare problemstillingen.

For å finne temaer og identifisere dem, startet jeg med å kode hvert enkelt intervju. Jeg kodet ved å markere ord, setninger, avsnitt som jeg opplevde som meningsfulle sett i lys av problemstillingen og oppgavens tema. Dette for å få oversikt over hva som er det sentrale tema i studiens datamateriale. I denne omgangen ble svært mange ord og temaer kodet for å ikke overse noe viktig. Videre forsøkte jeg å få ut meningsinnholdet og rydde i kodingen slik at temaene i teksten ble tydeligere identifisert.

3.4.2 Utvikling av koder og kategorier

Jeg valgte å kode intervjuene i to omganger for å se om jeg oppdaget andre koder og andre mønstre som jeg muligvis hadde gått glipp av ved den første kodingen. Jeg leste også gjennom notater fra intervjuene og notater fra arbeid med transkriberingen. Jeg hadde en flipp - over hvor jeg skrev gjentakende mønsteret og nøkkelord som dukket opp underveis i arbeid

med datamaterialet. Jeg opprettet også et dokument hvor jeg skrev ned hovedkategorier og under kategorier. Jeg kopierte koder og sitater fra transkripsjonen som jeg koblet på passende hoved -og underkategori. Det er i denne fasen et mål å se verden gjennom familieveiledernes øyne. Jeg delte intervjuene inn i tre temaer i intervjuguiden: 1.Familieterapeut som fagperson, 2. Familieterapeut i barneverntjenestens kontekst, 3. Endringsarbeid i familien. Det har gitt føringer på hva familieveilederne har blitt spurt om og som naturlig gjenspeiles i deres beskrivelser av temaer.

Betydningen av relasjonen mellom familieveileder og familien for at positiv endring skal oppstå er noe alle familieveilederne har beskrevet. Jeg har her kodet ord som «relasjonskompetanse», «ydmyk og gode øyne», «trygg på meg», «ros og annerkjennelse». Disse ordene og setningene kategoriserte jeg under kategorien «relasjon» da familieveilederen beskriver at det er viktig del av å etablere en god relasjon er at familien er «trygg på meg». «Relasjon» kategorien plasserte jeg under hoved kategorien «Hva bidrar til endring» da familieveilederne forteller og beskriver flere ulike elementer som bidrar til endring. Så «relasjonens betydning» ble en under kategori. En annen underkategori ble «Håpets virkning» da alle familieveilederne beskrev betydningen av å tro og håpe på at endring er mulig. Håp for at endring er mulig, var viktig for både familiene og for familieveilederne. Slik kodet jeg og kategoriserte hele datamaterialet. I denne fortolkningsprosessen gjør den hermeneutiske sirkelen seg gjeldene. Delene forstås og fortolkes ut ifra helheten, og helheten kan kun forstås i kraft av delene. Det er sammenhengen mellom helheten og delene som er meningssskapende (Højberg, 2014, s. 292).

I fortolkningsprosessen av datamaterialet var det etter hvert spesielt tre sentrale temaer som utpekte seg. Det første tema var familieveilederens beskrivelser av det jeg har valgt å kalle «*Den ideelle familien*». Dette er familieveiledernes beskrivelser, opplevelser og erfaringer av hva som er viktig for at arbeid mot positiv endring skal være mulig. Familieveilederne beskriver familienes holdninger som enten fremmende eller hemmende for en mulig endringsprosess.

Det andre temaet har jeg valgt å kalle «*Den ideelle familieveilederen*». Her vil beskrivelser, erfaringer og opplevelser familieveilederne har av arbeid med familier, hvor positiv endring har oppstått komme frem. Med vekt på familieveilederens betydning og innvirkning på endringsprosessen.

Det tredje temaet handler om rammene og de strukturelle forholdene som beskrives å ha en innflytelse på familieveiledernes handlingsrom i arbeid mot positiv endring i familiene. Dette vil bli omtalt i kapittelet «*I det ideelle hjelpeapparatet*».

Det er disse tre temaene som representerer mine funn i denne studien. Temaene beskriver familieveiledernes faglige vurderinger av hva som bidrar til positiv endring i familiene. I det neste kapittelet vil funnene bli ytterligere presentert, som er det siste trinnet i beskrivelsen av Braun & Clarks (2006) fremgangsmåte ved bruk av tematisk analyse. Jeg vil presentere funnene og diskutere disse opp mot relevante teoretiske perspektiver og begreper.

4. Presentasjon av funn og diskusjon

I dette kapittelet vil jeg starte med å presentere studiens informanter. Deretter vil jeg redegjøre for undersøkelsens funn, samt drøfte disse ved å fortolke disse opp mot tidligere forskning og teoretiske perspektiver. Funnene vil jeg dele inn i tre kapitler, hvor hvert tema med undertemaer presenteres og drøftes. Fremstillingen i de tre kapitlene er en kombinasjon av direkte sitat fra informantene, meningsfortetning, teoretiske perspektiver og begreper, og tidligere forskning. De overordnede temaene er «*Den ideelle familien*», «*Den ideelle familieveilederen*» og «*I det ideelle hjelpeapparatet*» Temaene som her fremstilles har til hensikt å svare på studiens problemstilling.

4.1 Presentasjon av studiens informanter

Som tidligere redegjort for, er presentasjonen av informantene anonymisert for å ivareta deres rett til beskyttelse av deres privatliv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106). Informantenes navn er alle fiktive. Jeg har justert alderen på noen av informantene av personvern hensyn.

Anonymiseringen er utført på en måte som vil ivareta studiens interesse og vil ikke, slik jeg vurderer det ha noe innvirkning på datamaterialets fremstilling. Utvalget av informanter består av fire kvinner og en mann. Alle informantene jobber i fem ulike barneverntjenester i Østlandsområdet.

Jenny er 31 år og utdannet sosionom, hun har også en bachelor i psykologi og en mastergrad i familierapi. Hun har arbeidet som saksbehandler i to og et halvt år og som familieveileder i barneverntjenesten i to og et halvt år. Total arbeidserfaring fra kommunal barneverntjeneste er fem år. Kommunen Jenny jobber i har en befolkningssammensetning hvor flertallet har høyere utdanning og gode sosioøkonomiske levekår.

Liv er 63 år gammel og utdannet barnevernspedagog, familieterapeut og parterapeut. Hun har arbeidet som saksbehandler i barneverntjenesten i 10 år, i to ulike kommuner. Hun har også erfaring fra arbeid på familiesenter. Hun har arbeidet som familieveileder i barneverntjenesten i 15 år. Totalt har hun 25 års erfaring fra arbeid i kommunal barneverntjeneste. Liv arbeider i en kommune hvor det er mange familier som har høyere utdanning og hovedvekt av mennesker med gode sosioøkonomiske levekår.

Oda er 32 år og utdannet barnevernspedagog. Oda tar en mastergrad i familieterapi. Hun har arbeidet som saksbehandler i barneverntjenesten i tre år i en kommune nord i Norge. Oda har arbeidet som familieveileder i tre og et halvt år i en kommune på Østlandet. Totalt har hun seks og et halvt års arbeidserfaring fra den kommunale barneverntjenesten. Oda arbeider i en kommune hvor befolkningen er sammensatt, hvor det er varierte sosioøkonomiske levekår. Hvor andelen av familier som kommer i kontakt med barneverntjenesten har lave sosioøkonomiske levekår.

Fredrik er 37 år og utdannet barnevernspedagog og har en videreutdanning i familieterapi og systemisk praksis. Han har tidligere arbeidet som saksbehandler i barneverntjenesten i fem og et halvt år, og fire år som familieveileder. Totalt har Fredrik ni og et halvt års arbeidserfaring fra den kommunale barneverntjenesten. Han arbeider i en kommune med variert befolkningssammensetning. Det er både familier med svært lave sosioøkonomiske levekår og ressurssterke familier med høy utdanning og god økonomi.

Guro er 43 år gammel og klinisk barnevernspedagog og hun har videreutdanning i familieterapi. Hun har tidligere arbeidet som saksbehandler i barneverntjenesten og på et familiesenter. Hun har også arbeidet som familieveileder i barneverntjenesten i åtte år. Totalt har hun 13 års erfaring fra arbeid i kommunal barneverntjeneste. I kommunen Guro arbeider i er det en variert sammensetning i befolkningen, både mennesker med lav og høy sosioøkonomiske levekår.

4.2 «Den ideelle familien»

I det følgende kapitlet skal jeg presentere familieveiledernes opplevelser, beskrivelser og erfaringer med familiene de møter. Alle familieveilederne beskriver ulike barn, ungdommer og foreldre, hvor alle har ulike utgangspunkt og hjelpebehov. De ulike familienes utgangspunkt og hjelpebehov gjenspeiles også i hva de trenger for at positiv endring skal være

mulig. Funnene i dette kapittelet handler om hva familieveilederne opplever er viktig at er på plass for at positiv endring skal være mulig.

4.2.1 «Den motiverte familien med et selv opplevd problem»

Alle familieveilederne beskrev at familiens motivasjon og at familien selv opplever å ha et problem, som viktige elementer for at målrettet endringsarbeid skal være mulig. Dette illustreres blant annet av det Jenny fortalte:

Det var en mor som var alene og kjempenedfor, deprimert, kom ikke til å klare dette her, ville ha avlastning og hjelp (...). I første møte var hun var sånn, dette orker jeg ikke, hun kunne ikke ta imot denne hjelpen, hun hadde ikke kapasitet og det var alt for vanskelig (...). Det første grepet jeg gjør der da, som også er suksessfaktor for videre arbeid, er å få tak i et eller annet hun kan oppleve, og det hjelper at jeg kommer hjem, eller inn i familien. Så for hennes del var det så enkelt at hun ikke klarte å skifte bleier på gutten. (...). Det er på en måte første faktoren, der at de må oppleve et symptomlette.

Jenny beskrev en mor som manglet motivasjon. I denne situasjonen fant Jenny ut av at mor ikke klarte å skifte bleier på gutten sin, og det var det første hun skulle veilede mor i. Jenny uttrykte at når man møter familier som er umotiverte, blir det viktig for henne å finne noe hun kan hjelpe mor med. Noe som bidrar til at hun opplever hjelpen som nyttig. Slik at hennes motivasjon til å ta imot hjelp øker.

Guro beskrev følgende om familiens manglende motivasjon:

Det er jo ikke sånn i denne jobben, at man ser de store, nødvendigvis positive utviklingene hele tiden da. Eller man, kanskje man har for store krav. Ikke vet jeg? (...) det er motstand og folk som er litt presset til å ta imot hjelp, som egentlig ikke er så motivert og da kan det jo være litt sånn tunge runder mange ganger.

Guro satte spørsmålsteget ved om det stilles for store krav til familiene, som kan resultere i motstand fordi de opplever press til å ta imot hjelp.

Ved å se dette i lys av Antonovskys salutogenese perspektiv tolker jeg det som om Jenny og Guro opplevde at familien har behov for å oppleve mestring. Jenny omtalte familiens mestring som «*symptomlette*». Dersom vi ser på Jennys beskrivelse, vurderte hun at å veilede mor, først i hvordan skifte bleier på gutten sin, kunne bidra til at moren opplever mestring

raskt. Mors opplevelse av mestring vil kunne bidra til at hun starter en prosess mot en positiv endring i familiens situasjon og utvikler resiliens, motstandskraft. I Guro sin beskrivelse kan det tenkes at hun opplevde at det settes for store krav til familien, ut ifra hvilke ressurser de besitter, og at det kan bidra til at familien opplever situasjonen som lite håndterbar.

Salutogense handler om at familieveilederen sikter seg inn på menneskers ressurser og går mot helse, altså en positiv retning i familiens liv (Solem, 2017, s. 101-102).

Samtlige familieveiledere uttrykte at manglende motivasjon hos familien gir et mer krevende utgangspunkt for å starte en endringsprosess. Fredrik beskrev det på følgende måte: *«Det er vanskelig å få til det gode samarbeidsklima som jeg snakket om i sta da, fordi motivasjonen hos foreldrene er ganske lav, og de har kanskje ikke et selvopplevd problem»*. Liv uttrykte noe av det samme som Fredrik og sa: *«Min kjepphest er at, hvis familien ikke selv kjenner på et hjelpe behov, så skjer det heller ikke noe endring»*.

Oda beskrev noe lignende om at familiene må ha et eierforhold til hva de skal gjøre. Oda sa følgende at familieveilederne må:

Spille på familiens styrker og det at de må eie det selv, det må være forståelig og konkret. Og det som de er opptatt av. Så hvis man tar et par mål som de er opptatt av før vi tar det vi er opptatt av, så kan det hjelpe da på å komme i posisjon.

Familieveilederne beskrev en opplevelse av familiens manglende motivasjon til å ta imot familieveiledning og manglende opplevelse av å ha et problem. Menneskers opplevelse av sammenheng (SOC) er nært beslektet med et salutogenetisk perspektiv. Hvis man velger å se familieveilederens utsagn i et SOC-perspektiv, kan det forstås som at familieveilederne opplever at familiene ikke opplever situasjonen som begripelig, håndterbar eller meningsfull (Antonovsky, 2012, s.39-41). Dette kan bidra til at familiene strever med motivasjon til å ta imot hjelp, da man ikke selv har en opplevelse av å trenge hjelp. Christiansen (2015, s.165) har også i sitt forskningsarbeid funnet at det er viktig at familiene er motiverte til å ta imot hjelp, og at familien og familieveileder har en felles forståelse av hva hjelpen skal være rettet mot, for at positiv endring skal være mulig.

Oda fortalte at det kan være nyttig å begynne med det familien opplever som et problem, slik at familien har en opplevelse av å eie sin sak, for så jobbe med det som er årsaken til at hjelpetiltaket er iverksatt. Dette er også noe Jenny var opptatt av i startfasen av endringsprosessen med en mor. Å ta utgangspunkt i der familien er, er et grunnleggende prinsipp i brukermedvirkning. Da gir man familien mulighet til deltakelse og innflytelse i

arbeid mot endring. Innenfor brukermedvirkning tenker man at familiens deltakelse og innflytelse er nyttig for endringsarbeid (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 281).

På bakgrunn av familieveiledernes utsagn kan det tolkes som om familieveilederne opplever at familier som er motiverte til å ta imot hjelp og familier som har et selvopplevd problem vil være mer tilgjengelig for å motta hjelp. Spesielt hvis de har en opplevelse av å bli inkludert i utformingen av hjelpen som gis. Det vil kunne bidra til at man har en tilnærming til familien som kan bidra til økt opplevelse av sammenheng og medvirkning for familien, og som på sikt kan bidra til positiv endring.

4.2.2 «Den tillitsfulle familien»

Alle familieveilederne uttrykte at familiens opplevelse av trygghet og tillit til barneverntjenesten som viktige elementer for at målrettet endringsarbeid skal være mulig. Dette kommer blant annet frem gjennom sitatet til Jenny som sa: *«at familien opplever meg som, hun har lyst til å hjelpe oss og hun lytter på oss. Altså at de da, de ser på meg som en de kan ha tillit til da»*. Fredrik beskrev arbeid i en familie hvor positiv endring hadde oppstått:

Samtalene bar preg av at det var veldig sånn, det var lov å si ting, det var ingen som var redd for å si ting, det var veldig sånn trygt, det var hjemme hos familien, men, jeg brukte mye av meg selv da. For å oppnå den tilliten da. Sjekket ut hva barna likte, de likte fotball. Så snakket vi om fotball, sånn ting da, delte litt av det private da, for å få tillit».

Guro beskrev betydningen av trygghet og relasjon på følgende måte: *«Skal du bli utfordret og forflytte deg, så må man være trygg og du må ha den gode relasjonen og føle at noen er interessert og har lyst til å gå med deg den veien da»*.

Sitatene over viser at familieveilederne uttrykte at familier som viser trygghet og tillit til familieveilederne er viktig for endring. Jenny trakk frem at det å lytte til det familiene hadde å si, kunne bidra til trygghet. Fredrik uttrykte at han bruker seg selv gjennom å snakke om for eksempel fotball og være litt privat. Dette kunne bidra til at familien ble trygg og fikk tillit til ham. Eide og Eide (2004, s. 18) uttrykker at profesjonelles kommunikasjonsferdigheter kan bidra til å fremme trygghet og tillit, dette ved for eksempel lytte til familien, slik Jenny beskrev at hun gjorde.

Innenfor kommunikasjonsteori hevdes det at man alltid kommuniserer, verbalt og nonverbalt. Det omtales som digital og analog kommunikasjon. Den digitale kommunikasjonen handler om ord og innhold, mens den analoge kommunikasjonen går på det relasjonelle nivået, altså hvordan mennesker kommuniserer med sitt kroppsspråk, tonefall, ansiktsuttrykk og lignende. Vi kommuniserer analogt, bevisst og underbevisst (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 117-121). Jenny ga uttrykk for at hun var opptatt av at familien skal oppleve henne som en som har lyst til å hjelpe dem og som lytter. Dette for å oppnå tillit hos familien. Det kan tyde på at Jenny hadde et bevisst forhold til hvordan hun kommuniserer analogt til familien, for å skape en troverdig fremstilling av seg selv, slik at tillit og trygghet skal være mulig å oppleve for familien. To av familieveilederne var opptatt av å være en person familien opplevde som tillitsfull. Fredrik beskrev seg selv som en «*tillitsvekkende personlighet*». Jenny beskrev seg selv som en person som var «*tillitsfull*».

Samtlige av familieveilederne ga uttrykk for at familier trenger å være trygge og ikke frykte barneverntjenesten for at positiv endring skal være mulig. Fredrik fortalte:

De familiene som ikke frykter barnevernet så mye, de får til de beste endringene (...). At de ikke er i så mye motstand, at de er åpne for å ta imot hjelpen, og de, ikke minst tør å blottlegge det som er vanskelig da. At de tør å vise hva som er utfordrende da.(...). Jeg tror det er mange familier som er redde for at du skal se hvor ille det er. Da går det galt, siden det er barnevernet som er inne da.(...). Barnevernet har det rykte det har, at barnevernet har den makten de har, som gjør at foreldre blir usikre og redde, barna blir redde, barna blir jo fortalt ting av sine foreldre eller av en i samfunnet for øvrig, det kan føre til at foreldrene, familien ikke tør å vise (...) tør å fortelle hvor ille det kan være.

Fredrik uttrykte at foreldre som har tillit og ikke frykter barneverntjenesten, som tør å vise sine problemer og vansker, har et bedre utgangspunkt til å oppnå positiv endring. Når barneverntjenesten fremstilles i de ulike mediene, er det ofte med et negativt fokus (Andersland, 2011). Ut ifra det informantene uttrykte, er trygghet og tillit viktige elementer for positiv endring for familiene. Det er grunn til å tro at barnevernstjenestens fremstilling i media kan ha en negativ innvirkning på noens familiers tillit og trygghet til barneverntjenesten.

4.2.3 «Familien med fravær av psykisk sykdom og konflikt»

Familieveilederne arbeider med familier med sammensatte og komplekse utfordringer. Alle familieveilederne fortalte at familier hvor psykisk sykdom er fremtredende og et høyt konfliktnivå preger familien, utgjør et krevende utgangspunkt for å få til en god endringsprosess. Jenny beskrev sin opplevelse av betydningen av foreldrenes tilstand for utvikling av positiv endring, hun sa:

Det merker jeg jo tidlig liksom, hvor mye fokus de har på barnet, kontra kanskje konflikten eller sine egne problemer eller. Det har en effekt. Så handler det nok om deres fungering som psykisk sett. Assa, mange familier strever med angst, depresjoner og andre ting som kommer i veien for endring.

Oda sa noe lignende: «Jo mer psykiatri og jo mer konflikter jo verre er det da. (...). det er jo ofte familier som er helt i krise (...). For oss utenfor hvertfall så føles det helt livsviktig for at de har fått noe positiv utvikling». Jenny og Oda beskrev familier som har psykisk sykdom og hvor det er et høyt konfliktnivå. Jenny uttrykte at foreldre som har nok med seg selv, konflikter, eller egne psykiske problemer, har vanskeligheter for å se barnet sitt. Hvis man ser dette i et SOC-perspektiv, kan det tenkes at familieveilederen opplevde at for foreldreneS virket det ikke som situasjonen var begripelig, meningsfull eller håndterbar. Å skulle fokusere på barnets vansker eller barnets perspektiv, når en selv opplever å ha nok med seg selv og sitt, kan bidra til manglende SOC hos foreldrene. Solem (2017, s. 107) uttrykker at foreldrestress påvirker foreldrenes omsorgsutøvelse spesielt. Mye stress hos foreldre bidrar til at de i manglende grad klarer å forstå og sette seg inn i barnas situasjon. Dette kan bidra til at de ikke handler ut ifra hva barnet deres trenger.

Jennys og Odas beskrivelser kan også ses i lys av helhetsperspektivet som vektlegger forholdene mellom det biologiske, det psykologiske og de sosiale forholdene i menneskers liv. De ga uttrykk for en opplevelse av at det er krevende å arbeide mot endring med familier som har flere alvorlige problemer på ulike områder (jfr. Hertz.2011, s. 92). Jenny uttrykte at hun opplevde at foreldre med psykisk sykdom, eller foreldre som har mye fokus på konflikt og egne problemer, kan streve med å se sitt barns behov. Jenny var opptatt av å se familien som en helhet og hvordan familiemedlemmene påvirket hverandre i et komplekst system. Foreldrenes psykiske sykdom eller konflikter vil kunne påvirke barna på ulike måter som igjen kan påvirke foreldrene og familiesystemet (Ølgaard,1991, s.30).

Familieveilederne beskriver sårbare familier, familier som strever med psykiske helse, konflikter, vold og kriser. Liv uttrykte hvor viktig det er å møte familiene med ydmykhet når de først blir henvist til barnevernet. Livs følgende sitat illustrerer dette:

Jeg tror vi kanskje (...)bare ordet undersøkelse og ordet veiledning har jo to helt forskjellige valører, så det å veilede, å stille mange gode spørsmål og få folk til å finne sine egne løsninger da kanskje.(...) jeg tror at, det er farlig å si det, men kanskje vi er litt mer ydmyke i forhold til at folk er i sitt livs krise når de kommer til barneverntjenesten. Vi har så lett for å tenke, vær se god neste (...).Men faktisk så er det de så utrolig sårbare når de, når det er noe med barna, eller det er noe med vold

Liv uttrykte at hun opplever på sin arbeidsplass, at familieveilederne er ydmyke i møte med familiene som de møter. Dette kan forstås som at man skal møte familier på en profesjonell måte som kan bidra til å skape tillit, trygghet for familien, se familien som en helhet og møte familien der de er, med anerkjennelse og ydmykhet (Eide og Eide, 2004, s. 18).

Christiansen (2015, s. 166) finner i sin forskning at hjelpetiltakene i norsk barneverntjeneste ofte ikke er tilpasset familiens komplekse hjelpebehov. Dette er også noe som Fauske, Kvaran & Lichtwarch, 2017, s. 45) bekrefter i sin forskning. De peker på at komplekse problemer innenfor barnevernet har begrensede muligheter for å løses innenfor barneverntjenestens rammer. De mener at det kreves en forståelse av at familienes problemer i seg selv kan være vanskelig å løse. Dette er trolig noe familieveilederne i denne studien også kan kjenne seg igjen i, da de beskriver og forteller om komplekse problemer i familier. Noen av familieveilederne ga uttrykk for å komme til kort, spesielt med familier hvor psykisk sykdom og konflikt er fremtredende.

For at positiv endring skal være mulig å få til for familieveilederen, møter de «Den ideelle familien». Denne familien er motivert til å ta imot hjelpetiltak fra barneverntjenesten og innser at de har utfordringer som må løses. De opplever selv å ha behov for hjelp. Familien opplever at deres situasjon er begripelig, håndterbar og meningsfull (SOC). «Den ideelle familien» har også tillit og trygghet til barneverntjenesten om at de vil dem godt og at de blir trygt ivaretatt. «Den ideelle familien» kan ha psykiske sykdommer og oppleve konflikt, så lenge disse utfordringene ikke hindrer foreldrene i å se sitt barns behov.

4.3 «Den ideelle familieveilederen»

Her vil jeg presentere hva familieveilederne opplevde, erfarte og tenkte er viktige elementer for at endringsarbeid kan bli vellykket med fokus på familieveiledernes rolle.

Noen av familieveiledere beskrev at familieterapi som tilnærming har en innvirkning på hvordan de tenker om familier og familiers utfordringer og hvordan møte disse. Dette uttrykker også Frøyland (2017, s. 17) som hevder at familieterapi, nærmere bestemt den systemiske tenkningen innenfor familieterapi, bidrar til at problemer og hendelser settes i kontekst, hvor et helhetlig syn på problemer og mennesker ivaretas. Ingen av familieveilederne uttrykker at de jobber med rendyrkede intervensjoner/metoder fra familieterapi, men at de bruker elementer fra hele familieterapifagfeltet i arbeid med familiene. Helhetsperspektivet og systemtenkningen er imidlertid grunnleggende for hvordan de tilnærmer seg familiene. Alle familieveilederne uttrykker at hvilken metode de anvender ikke er utslagsgivende for om endring oppstår eller ikke. Fokus er derfor familieveilederens opplevelse av godt endringsarbeid, og hva som bidrar til positive endringer for familiene.

4.3.1 «Relasjonsbyggeren»

Det er godt kjent innenfor psykoterapi og familieterapi at en god relasjon mellom terapeut og klient er viktig for å oppnå positiv endring (Duncan, Miller, Wampold & Hubble, 2010). Dette bekreftes av samtlige familieveilederne også i denne studien.

Hva som bidrar til å etablere en god relasjon til familiene er etter mitt syn nyttig kunnskap. Familieveilederne beskrev flere elementer som bidrar til utvikling av en god relasjon.

Jenny beskrev hva hun synes er viktig for å kunne skape en god relasjon:

De kan jo ha masse problemer, men veldig mye fokus på relasjonen fra starten av. Hva som er relasjonsfremmende her. Det handler om ros og annerkjennelse. Tid med barnet sitt.. ikke sånn at man går rett på regulering eller disse her, mer problemfokusene. (...). Er at du er rå god på relasjon. At du klarer å tilpasse deg det mennesket som du sitter ovenfor, både det med det språket du velger å bruke, måten du kler deg på, med hvilket fokus du velger å ha. Og hvordan du løfter de menneskene.

Liv fortalte om hennes innvirkning på utvikling av relasjon, hun sa:

Jeg hater den formuleringen at noen ikke er veiledbare. Så det handler mye om meg og også de, det er et samspill uten å skyld på noen. Så er det et samspill som er vanskeligere enn andre av ulike grunner. For det er jo den, berømmelig kjemien også som kommer inn der som alle andre forhold her i livet.

Jenny og Liv fortalte om samspillet mellom dem og familien og at deres evne til å tilpasse seg familien er viktig for å skape en god arbeidsrelasjon. Ifølge Gregory Bateson forstår mennesker verden gjennom relasjoner (Solem, 2017, s. 55). Dersom man skal forstå Liv og Jenny sin forståelse av relasjonens betydning i endringsarbeid ut ifra Batesons forståelse av kommunikasjon, så hevder han at når man kommuniserer med andre direkte og indirekte, vil vi alltid vurdere relasjonen og hvordan man ser hverandre (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 30).

Batesons begrep, metakommunikasjon, handler om at mennesker formidler flere budskap på ulike måter og på flere nivåer. Vi kommuniserer om det vi kommuniserer, hvor både kommunikasjon om innhold og relasjon er inkludert (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 117-121). Liv uttrykte at kjemien mellom henne og familien er viktig. Både Jenny og Liv sa at de tilpasser seg familiene for å tilrettelegge for utvikling av en god relasjon.

Hvordan Jenny og Liv forstår relasjonen og behovet for å tilpasse seg familien de møter, vil bære preg av hvordan de forstår det familien kommuniserer om innholdet og relasjonen. Dette vil igjen ha en innvirkning på hvordan de velger å tilpasse seg familien de møter. Dette illustrerer også hvordan kommunikasjon er sirkulær. Man vurderer relasjon, samspill og kommunikasjonen for å forsøke å forstå samspillet. Ut ifra et kommunikasjonsteoretisk perspektiv forsøker Jenny og Liv å forstå samspillet mellom dem og familien, slik at de kan tilpasse seg, for at relasjonen kan utvikles til å bli god (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 33-34).

Jenny uttrykte følgende om betydningen av relasjon i arbeid mot å skape endring:

Jeg har en tanke om at, når det gjelder å jobbe med mennesker å møte mennesker så handler det først og fremst om relasjon. Det handler om hvordan familien vurderer relasjonen til deg. Det er det som står for mesteparten av endringen.

Oda beskrev: «Det er vår relasjonskompetanse som gjør det, ikke de metodene vi har». Disse utsagnene vil bygge på prinsippene bak klient og resultatstyrt praksis (KOR). Innenfor KOR er man opptatt av klientens vurdering av relasjonen mellom terapeuten og enn selv. Det er klientens vurdering av relasjonen som er gyldig. KOR er grunnlagt på prinsippene i

fellesfaktorene for hva som er virksomt i terapi, og der er det full enighet om at det er relasjon og terapeutens relasjonskompetanse, som står for 30% av endringen (Duncan, Miller, Wampold & Hubble, 2010). Ut ifra det Jenny uttrykker så opplever hun at familier hun møter vurderer relasjonen de har, og at det er familiens vurdering som er gyldig for om relasjonen oppleves som god og bidrar til positiv endring.

For å forstå samspillet mellom mennesker, er det vesentlig å inkludere konteksten samspillet oppstår i. For å forstå noe, slik at det gir mening for oss, vil vi tolke, avgrense og tillegge mening ut ifra konteksten vi befinner oss i og våre referanserammer (Jensen & Ulleberg, 2019, s.37). I lys av kommunikasjon som et sirkulært samspill kan man forstå at Livs opplevelse av manglende kjemi med familien, vil påvirke hvordan hun tilnærmer seg familien. Familien tolker det Liv uttrykker bevisst og ubevisst ut ifra sin fortolkningsramme. Dette vil igjen kommuniseres tilbake til Liv, som igjen vil vurdere det familien kommuniserer ut ifra sin fortolkningsramme. Dette er det Frøyland (2017, s. 21) omtaler som en «*Feedback loop*». Med en sirkulær forståelse av kommunikasjon mellom mennesker, vil det være vanskelig å si hva som er årsaken og akuratt hva som er virkningen til at relasjonen blir god. Dette fordi prosesser er ofte sammensatte og har flere ulike årsaker (Solem, 2017, s. 54).

To av familieveiledere uttrykte at det å ha en god relasjon i «*bånn*», bidrar til at de får et større handlingsrom til å drive endringsarbeid, Liv uttrykte:

Jeg tenker at, hvis det er en god relasjon i bånn, mellom familien og meg. Og det er jo ikke alltid den er like god, men hvis den er det, kan jeg. Jeg jeg være veldig direkte og da tåler den relasjonen det. For det er så mye annet å bygge på.

Jenny sa noe av det samme som Liv: «*Så lenge man har liksom har relasjonen, så kan man prøve ut og gjøre akkurat det man vil, tenker jeg*».

Bateson mente at det var to hovedmønstre for samhandling, symmetrisk og komplementært. Symmetrisk samhandlingsmønster kjennetegnes ved at samhandlingen er symmetrisk som og begge partene ses som likeverdige. Det komplementære samhandlingsmønsteret kjennetegnes av ulikhet. Aktørene har ulike posisjoner, hvor den ene er mer *overlegen* enn den andre (Solem, 2017, s. 55). Hvis man skal forstå det Liv og Jenny uttrykte om at en god relasjon bidrar til at de får økt handlingsrom, kan samhandlingsmønsteret mellom familieveilederne og familiene forstås som komplementært. Dette fordi familieveilederne tar en ledende posisjon i samhandlingen. Slik Liv uttrykte, forstår jeg at hun tok en mer ledende posisjon ved å være mer direkte med familien og styrende i forhold til hvordan veiledningen skulle forgå. Dette på

bakgrunn av at hun vurderte relasjonen som god og tenkte at relasjonen vil tåle en slik ledende posisjon fra henne. Jenny uttrykte at med en god relasjon, kan hun gjøre akkurat som hun vil. Det forstår jeg også som at hun med en god relasjon kan ta mer ledelse i samhandlingen. Dette for å *styre* retningen på utviklingen mot positiv endring hos familien (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 111-112). Det er innenfor familierapi en sentral holdning at klienten skal sette agendaen for hjelpen som gis, ved at terapeuten innehar en ikke-vitende posisjon og en grunnleggende holdning om at klienten er ekspert på eget liv (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 153). I barneverntjenestens rammer er det ikke nødvendigvis slik at familieveilederne har mulighet til å inneha en ikke-vitende posisjon. Det har vært en bekymringsmelding, en undersøkelse, det har blitt fattet vedtak om hjelpetiltak og tiltaksplan. Hjelpen som gis er rettet mot hva som vurderes er det beste for barnet. Liv og Jenny ga uttrykk for å ha en agenda med hjelpen, da de uttrykte at når relasjonen er god, kan de jobbe med det de «vil» og være mer «direkte» med familien. Det kan tyde på at de derfor ikke innehar en ikke-vitende posisjon, men heller har en ekspertrolle. Innenfor familierapi og forskning på hva som er nyttig i arbeid med familier, vektlegges det at familierapeuten skal etterstrebe å tilrettelegge for at relasjonen mellom terapeut og den hjelpesøkende er symmetrisk og likeverdig (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 171).

4.3.2 «Den fleksible hjelperen»

Å være fleksibel i sin tilnærming til familiene sa alle familieveilederne noe om. Jeg tolker flere av utsagnene og beskrivelsene av hvordan familieveilederne tilnærmet seg familiene som en fleksibel tilnærming og at det har en betydning for endringsarbeid. Enten målet handlet om å bygge relasjon, komme i posisjon, møte familiene på deres premisser, eller hvor man praktisk gjennomfører sitt arbeid og gir hjelp. Samtlige fortalte om fleksibel arbeidstid for å møte familien også på ettermiddager og kvelder. Alle familieveilederne beskrev ulike måter og arenaer hvor de møter familiene på.

Oda fortalte hvordan hun bruker fleksibilitet i arbeidet med familiene:

Med foreldre som er veldig skeptiske, foreslår jeg å gå en tur i starten, eller uansett forslå, hva enn det er da. For å bryte den typiske rammen som kanskje saksbehandler har da. Jeg tenker at det er en av grunnene til at vi får en annen posisjon fordi vi er fleksible. (...). Det jeg gjorde da, var å være så fleksibel som jeg bare kunne, så jeg var hos de 20:30 på kvelden, fordi det var da de kunne. Også, så det var kanskje noe av det første greia. De fikk ikke muligheten til å vri seg unna fordi jeg var sånn: 20:30, det passer.

Oda beskrev videre hvordan hun også brukte fleksibilitet i sitt arbeid med ungdommer:

Det er ikke alle ungdommene som vi er på Macèrn med, men de aller fleste tilbyr jeg meg å kjøre til Fürst. (...). Da kjører vi dem dit, da blir vi litt sånn taxi sentral, men da får vi bare være det da, til vi kommer i posisjon til å stille litt krav tilbake. Fordi det må vi også på et tidspunkt.

I sitatet nede ser vi også hvordan Liv tilpasset arbeidet sitt for å imøtekomme en familie hun arbeidet med:

Å gjøre noe ekstra da. Nå er det faktisk krise i familien, jeg kan personlig, privat i dag, jeg har ingen andre avtaler så jeg kan faktisk dra dit i stedet for barnevernsvakten selv om det er litt utenfor min arbeidstid. Så sånn, det tror jeg på da.

Oda og Liv beskrev en fleksibilitet i sin tilnærming i arbeid med ungdommer og familier. Hensikten var ulik. Noen ganger for å komme i relasjon til ungdommen for å kunne «*stille krav tilbake*» som kan føre til positiv endring. Eller for å møte familien på deres ønske om å ha familieveiledning kl. 20:30. Liv uttrykte at med en familie i krise ble det viktig for henne å strekke seg for familien når hun hadde mulighet. Familieveiledernes fleksible tilnærming og handlinger kan forstås på ulike måter. I lys av et maktperspektiv kan Odas tilnærming til familien, som var «*skeptisk*», forstås som at Oda hadde begrensede rammer å jobbe ut ifra. Oda beskrev at familien i utgangspunktet ikke ønsket hjelp, og forsøkte å unndra seg kontakt med barneverntjenesten ved å være utilgjengelig og lite imøtekommende for møtetidspunkter. Det at Oda var fleksibel i sin tilnærming, ved å tilby å gå en tur, eller gjøre seg tilgjengelig kl. 20:30, kan forstås i et maktperspektiv. Oda ga uttrykk for at hun trengte seg på familien ved å dra til familien kl. 20:30 på kvelden slik at familien «*ikke kan vri seg unna*». På tross av familiens signaler på at de ikke ønsker hjelp, presset Oda igjennom sin vilje. Det er slik Weber definerer makt, ved at noen i en relasjon får gjennom sin vilje på tross av motstand (Hansen, 2017, s. 81).

Odas tilnærming til familien kan også forstås i lys av brukermedvirkning, som handler om at barnet, ungdommen og foreldrene får medvirke og at de innehar en opplevelse av at deres interesser, ønsker, eller behov blir ivaretatt av familieveileder (Seim & Slettebø, 2007, s. 35-36). Oda beskrev at hun etterstrebet å møte familien etter deres ønske om å ha familieveiledning på kvelden, eller at hun tilpasset seg familien ved å møte dem utenfor barneverntjenestens lokaler. Liv, som strakk seg for familien, slik at barnevernsvakten ikke skulle måtte rykke ut til familien, kan forstås som at Liv ønsket at familien skulle oppleve situasjonen som

mindre påkjennende. Hun er en fagperson som familien kjente og hadde tillit til. Det handlet om å opprettholde tillit og trygghet i relasjonen. Øivin Christiansen med kolleger (2015, s. 20) finner i sin forskning at tiltakene barneverntjenesten tilbyr ikke er tilstrekkelig tilpasset til barnet eller familiens behov. Det kan også tenkes at både Oda og Liv hadde denne opplevelsen og forsøker å kompensere for det, i den grad det er mulig, innenfor barneverntjenestens rammer. Dette ved å tilpass seg familiens ønsker og behov etter beste evne (Ibid.).

4.3.3 «Den ressursorientere hjelperen som skaper håp for fremtiden»

Noen av familieveilederne ga uttrykk for at det er viktig å kommunisere og fremme familiens egne ressurser, sammen med håp for fremtiden, og håp om at positiv endring er mulig. Fredrik beskrev følgende om betydningen av å fokusere på familiens ressurser: *«Har familien ressurser som man klarer å spille på, er det større sjans for å få til, uansett hva de ressursene er, hvis man klarer å finne de»*. Oda uttrykte følgende om å legge vekt på familiens egne ressurser:

Fokusere på det positive også, vi har jo, vi diskuterer det veldig mye, at vi prøver å spille på styrkene dems, og se hva de får til, ikke dokumentere det som er vanskelig, men få frem, fokusere på hva de får til og ikke fokusere på bare det som er vanskelig, men også det som ja, det de er gode på da.

Liv beskrev arbeid med en ungdom som at hun måtte: *«Anerkjenne ungdommen og prøve å se ungdommen i et nytt lys når vi, når vi benevner mange av dens kvaliteter»*.

Jenny uttrykte det på følgende måte: *«Også uttrykke positivitet og håp rundt det de sier. Også sånn: Det høres vanskelig ut, men dette her, dette finner vi ut av»*.

Oda fremmet betydningen av å spille på familiens styrker. Liv uttrykte at det var viktig å *«anerkjenne»* og fremme ungdommens *«kvaliteter»*. En ressursorientert tilnærming i familiearbeid er en sentral holdning innenfor familierapi og nærmere bestemt løsningsfokusert terapi (LØFT). Familierapeuter som har en løsningsorientert tilnærming i arbeid med familier, vil vurdere at familien har ressursene som vil bidra til positiv endring (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 178-179). Fredrik beskrev at man må finne familiens ressurser, og spille på disse, for at endring skal kunne oppstå. Et ressursorientert perspektiv kan også forstås innenfor et salutogent-perspektiv, ved at familieveileder forsøker å ha et helsefremmende fokus i arbeid med familien. Ved at familieveilederne har et salutogent-

perspektiv, vil de fokusere på hva som gjør at familien fungerer godt fremfor en problemrettet tilnærming, slik som Antonovsky beskriver (Antonovsky, 2012, s. 36-37). En ressursorientert tilnærming er også i tråd med prinsippene i klient- og resultatstyrt praksis (KOR). Terapeuten tar her utgangspunkt i familiens ressurser, mestringsstrategier og ønsker å få tak på familiens endringsteori. Slik at familien har opplevelse av å eie sin sak og opplever hjelpen som virksom (Duncan & Sparks, 2010, s. 20-21).

4.3.4«Den motiverte og engasjerte familieveilederen»

Alle familieveilederne beskrev at de fikk økt selvtillit, glede og mestringsfølelse og andre positive opplevelser når familiene de arbeidet med, oppnådde positiv endring. Fredrik fortalte hvilken effekt positiv endring hos familien hadde på han, han sa: *«Jeg blir motivert av det. Jeg får tilbake troen på meg selv som profesjonell, som familieveileder. Ja, jeg blir stolt og glad av det, får energi, selvtillit og alt det der»*. Jenny beskrev sin opplevelse av familier som oppnådde positiv endring: *«Jeg kan føle på mestring for at jeg har bidratt i den prosessen, men jeg blir veldig stolt»*. Oda fortalte om positiv endrings betydning, hun sa: *At vi har noen familier hvor vi får det til med er helt avgjørende tenker jeg. Det er jo så mye negativt man kan fokusere på i barnevern, jeg tenker at vi har en del familier som vi lykkes med er det avgjørende for at man gidder å drive på*. Alle familieveilederne beskrev en opplevelse av at positive endringer oppsto i arbeid med familier. Noen familieveiledere ga uttrykk for at positive endringer oppsto ofte. Andre beskriver at positive endringer oppsto av og til. Alle familieveilederne beskrev positive opplevelser ved at familiene oppnådde positiv endring. Oda beskrev at det er *«avgjørende»* for henne at positiv endring oppstår for å ha motivasjon til å jobbe i barneverntjenesten. Fredrik uttrykte at han *«får troen på seg selv som profesjonell»*. Dette tolker jeg som tydelige uttrykk fra familieveilederne om at opplevelse av mestring, samt være vitne til positiv endring, er viktig for engasjementet og motivasjonen i arbeidet deres. Dette påvirker igjen deres arbeidshverdag og trivsel på en positiv måte. Oda sitt utsagn kan forstås i lys av Antonovskys teori om SOC. Oda ga uttrykk for hva det betyr for henne, at familiene oppnår positiv endring, det gir henne motivasjon til å stå i jobben. Dersom hun ikke hadde opplevd positiv endring hos familier hun arbeidet med, så kunne det føre til at hun hadde hatt en lav SOC i sin arbeidshverdag. Ved at noen familier oppnår positiv endring kan det øke hennes SOC. Hun vil kunne oppleve sitt arbeidet som begripelig, håndterbart og meningsfullt (Antonovsky, 2012, s. 39-41).

For at familien skal kunne oppnå positiv endring vil familien møte «*Den ideelle familieveilederen*». Det er en person som er en dyktig relasjonsbygger og som vil strekke seg langt for å komme i posisjon til familien. «*Den ideelle familieveilederen*» er fleksibel i sin tilnærming til familien og vil se familien som en helhet. «*Den ideelle familieveilederen*» vil ha fokus på familiens ressurser og fremme disse, slik at familien får et håp om å få det bedre alene og sammen som familie. «*Den ideelle familieveilederen*» er en motivert, engasjert person, som er trygg i sin profesjonelle rolle og opplever at å hjelpe mennesker til å få det bedre, er meningsfullt.

4.4 «I det ideelle hjelpeapparatet»

Studiens familieveiledere jobber alle i den kommunale barneverntjenesten. De strukturelle forholdene gir føringer for hvordan arbeidet utføres og hvilke hensyn som må ivaretas. Jeg vil i dette del kapittelet presentere funn som representerer familieveiledernes opplevelser og deres beskrivelser av hvordan de strukturelle forholdene påvirker deres arbeid og muligheten for at positiv endring hos familiene kan oppstå.

4.4.1 «Barnets system»

Alle familieveilederne beskrev at lovverket ga føringer for hvordan de jobber og møter familiene. Alle familieveilederne beskrev at endringene skal være positive for barnet. Barnets omsorgssituasjon skal bli bedre på en eller annen måte, ved at familien mottar hjelpetiltak. Alle familieveilederne sa at begrepet positiv endring i denne sammenhengen, handler om barnets opplevelse. Guro fortalte hvordan hun så på positiv endring:

Jeg opplever at det må være at barnet får det bedre på en eller annen måte (...) Så barnet føler at det blir forstått eller at det er noe som er annerledes enn før. Om det er at foreldrene lytter mer til barnet, hjelper det mer praktisk.

Fredrik fortalte hvordan han opplevde positiv endring: «*Positiv endring for familien og til syvende og sist barnet da. At man får til en endring som gjør situasjonen bedre enn den var i utgangspunktet*». Guro beskrev hvordan hun kunne vurdere at positiv endring hadde oppstått: «*Man jobber jo med foreldrene selv om det er barnet som er hovedpersonen, men at foreldrene endrer holdninger eller atferden sin ovenfor barnet*».

Familieveilederne beskrev at det er barnet som er hovedpersonen endringen skal rettes mot. Samtidig er også foreldrene og familien viktige for at barnet skal oppleve at endring har oppstått, da man ofte jobber med foreldrene til barnet. Altså er målet at den positive endringen skal bidra til at barnet opplever å ha en god omsorgssituasjon. Det er familieveiledernes rammer i den kommunale barneverntjenesten, som kan være forklaring på familieveiledernes beskrivelser. Da det er barnet som skal ha en opplevelse av at positiv endring har oppstått, da barneverntjenestens arbeid er regulert av barnevernsloven (Barnevernloven, 1992).

Oda fortalte om sin opplevelse av manglende konkretisering om ønsket positiv endring i familien, hun sa:

Hvordan skal vi til en mor si, nå klarer du å gi akkurat tilfredsstillende. Det gir ikke mestring. Fordi det sier ingenting om hva hun har fått til (...). Jeg tenker at det er de konkrete tingene som at man starter hos en psykolog, eller at barnet begynner å gå på skolen en gang i uken. Eller at de spiser middag sammen to ganger i uken og mor spør hvordan det har gått. Assa, det er helt konkrete ting som sammenlagt kan se at gir positiv endring.

Oda ga uttrykk for, slik jeg tolker det, at det ofte stilles vage krav om hva endring skal innebære og at det bidrar til at det blir krevende å måle. Hvis vi ser på begrepet punktuering innenfor kommunikasjonsteori, så kan sosialt samspill forstås på ulike måter. Hvordan man punktuerer vil påvirke vår forståelse av sosialt samspill. Det vil si at hvis man i barneverntjenesten hvor Oda arbeider, har en måte å punktue hva som er «tilfredsstillende» omsorg, vil det kunne forstås annerledes i en annen barneverntjeneste. Så «tilfredsstillende» omsorg kan forstås ulikt grunnet en dominerende punktuerings kultur i de ulike barneverntjenester (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 105-106). Oda beskrev at konkrete og små mål var nødvendige for å kunne hindre slike vage mål som «tilfredsstillende» omsorg. Videre sa hun at for å kunne måle positiv endring hos familier, kan man se sammenlagt på de konkrete små målene for å måle endringen hos familien.

Flere familieveiledere fortalte at en del av deres arbeid handler om å vurdere om barnets omsorgssituasjon er god nok. Jenny fortalte om opplevelsen av å skulle vurdere barnets omsorgssituasjon, hun sa: «Det er hele tiden en vurdering på om dette er godt nok».

Liv fortalte om opplevelsen av strukturelle begrensinger på følgende måte:

Vi kommer inn under et lovverk som ikke helt er tilpasset den prosessen vi driver med (...) vi har blitt pålagt å ha en veiledning med en familie, hvis ikke de endrer seg i forhold til barnet sitt, så er det 4-12 og det er en begrensning. Da må vi balansere, det gir sjeldent noe godt utfall. Så det er vel den største begrensningen egentlig.

Noen av familieveilederne uttrykte at lovverket og barneverntjenestens rammer ikke alltid er tilpasset den endringsprosessen de er satt til å jobbe med. Slik jeg tolker det beskriver familieveilederen at det er krevende å skulle vurdere om barnets omsorgssituasjon er god nok, samtidig forsøke å tilrettelegge for at familien skal oppnå positiv endring. Det er et press fra systemet om at endringer i familien må oppstå innen et bestemt tidsrom. Hvis ikke familien oppnår tilstrekkelig endring, og barneverntjenesten vurderer at barnet ikke har en god nok omsorgssituasjon, vil barneverntjenesten fremme sak om omsorgsovertakelse (Barnevernloven, 1992, §4-12). Liv uttrykte at lovverket og rammene ikke er tilpasset «den prosessen» familieveilederne driver med, som er endringsprosessen. Christiansen med kolleger (2015, s. 20) har i sin forskning på barneverntjenestens hjelpetiltak beskrevet at barneverntjenesten har noen begrensende rammer å jobbe ut ifra, som påvirker hvilke hjelpetiltak som blir iverksatt og hvordan hjelpetiltakene blir utformet. Dette beskrev også Liv, at hennes handlingsrom ble begrenset av de strukturelle forholdene og rammene. I barnevernloven §4-5 står det at barneverntjenesten skal «følge nøye med» barnet og foreldrene og vurdere om det er «grunnlag for omsorgsovertagelse» (Barnevernloven, 1992, §4-5).

Siden familieveilederne er ansatt i barneverntjenesten, er de forpliktet til «vurdere» barnets omsorgssituasjon og sørge for at barnet har god nok omsorgssituasjon. Kommer de i en situasjon hvor de vurderer at barnet ikke har en god nok omsorgssituasjon, er det vurderingen av barnets beste som er avgjørende og endringsarbeidet kan bli lagt på is (Barnevernloven, 1991, §4-1). Liv ga uttrykk for at plikten om å vurdere om barnet kan bo hjemme er den største begrensningen for positiv endring. Plikten til å vurdere barnets omsorgssituasjon kan tenkes å ha en innvirkning på relasjonen, tilliten og tryggheten familien har til familieveileder. Å ikke skulle møte familien der de er kan stride med «familieterapeuten» i familieveilederne som jobber innenfor barneverntjenestens rammer. Dette da grunnleggende verdier innenfor sosialt arbeid og familieterapi er å være opptatt av familiens synspunkter, «starte der klienten er» og at endring er en prosess hvor tid er essensielt (Nybø, 2017, s.218).

4.4.2 «Med preg av frivillighet og medvirkning»

For at familieveilederne skal kunne jobbe med endringsarbeid med barn og deres familie, må det fattes et vedtak om hjelpetiltak etter barnevernloven §4-4. Hjelpetiltak i barnevernloven

etter §4-4 er frivillige (Barnevernloven, 1992, §4-4). Alle familieveilederne fortalte og beskrev en opplevelse av at familiene har manglende medvirkning i utforming av hjelpetiltakene og at familienes frivillighet til å ta imot hjelpetiltak ikke alltid er frivillig. De beskrev og uttrykte at flere familier er utsatt for frivillig tvang. Familieveilederne ga uttrykk for å ha en rolle som hjelper og en som utøver makt og kontroll som gir dem en dobbeltrolle. Dette gir de uttrykk for kan bidra til å svekke relasjonen til familien fordi det kan skape mistillit og manglende trygghet. Dette kan føre til en negativ innvirkning på endringsprosessen og arbeid som skal fremme positiv endring. Oda fortalte om opplevelsen av å ha en dobbeltrolle på følgende måte:

Selv om vi er familieveileder og ikke skal ta de tøffe beslutningene, så er vi likevel en del av barneverntjenesten. (...). Så vi blir hånden som stryker og hånden som slår på en måte (...). Vi blir jo brukt som tiltak som frivillig tvang, hvis du ikke tar imot dette så, så, ja det må du ta imot.

Liv beskrev at hvordan hun kunne møte en familie som var utsatt for frivillig tvang, hun sa:

Det å være knyttet til en barneverntjeneste er jo litt spesielt fordi noen ganger så er det jo preg av frivillig tvang (...). Jeg kjenner noen ganger, når jeg sier regla mi i første møte med familien og saksbehandler(..) At det ligger litt langt inne å si at det er et frivillig hjelpetiltak, for da kanskje saksbehandler motivert og solgt det inn (...). Jeg tenker at hvis de ikke kjenner at de ønsker det eller er motivert så skjer det. Da blir de bare pådytta noe, så blir det tvang og en plikt for de å komme hit.

Både Oda og Liv beskrev at de opplevde at hjelpetiltakene noen ganger bærer preg av frivillig tvang. Oda beskrev at hun opplever også å være i to ulike roller samtidig, både være den som hjelper og samtidig være den som kontrollerer og utøver makt i familien. Liv uttrykte at hun opplever at når noen blir påtvunget hjelpetiltak de ikke ønsker, gir det ett mer krevende utgangspunkt for å få til en endringsprosess. Videre fortalte Liv at hun noen ganger valgte å ikke påpeke at hjelpetiltaket var frivillig, for å ikke «forkaste» sin kollegas innsats i å ha motivert foreldrene til å takke ja. Det Liv og Oda beskrev kan forstås i et maktperspektiv. Webers (1971) definisjon av makt kan passe med deres beskrivelser av maktutøvelsen som familiene blir utsatt for. De fortalte at familiene viste motstand og manglende frivillighet til å ta imot hjelpetiltak, men de får sin vilje gjennom ved at familiene tar imot hjelpetiltaket på tross av manglende frivillighet (Weber 1971, sitert i Hansen, 2017, s. 81), noe som kan forstås på som de ikke kan si nei fordi konsekvensene vil kunne være store.

Foucault beskrev at makten ikke er statisk, men noe som er i bevegelse, man kan bli utsatt for makt av andre mennesker eller strukturer samtidig som man selv utøver makt (ibid.). I lys av et maktperspektiv og Foucaults beskrivelse av makt beskriver Liv strukturelle forhold og rammer som bidrar til at hun unnlater å nevne i første møte med familien at hjelpetiltaket er frivillig. Familieveilederne i barneverntjenesten arbeider under strukturelle forhold hvor makt viser seg gjennom lover og regler, politiske føringer, normer og rutiner som i stor grad påvirker rammene familieveilederne og deres handlingsrom (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 184-185).

Makt kan utøves på forskjellige måter og forstås ulikt, Fredrik beskrev maktutøvelse på følgende måte :

At du får beskjed om at sånn som dette skal det være og. Det kan oppleves som invaderende da. At noen bare har utformet et tiltak som du skal ta imot, så opplever man kanskje at hvis jeg ikke tar det imot, så havner jeg på en dårlig fot med barnevernet. Og det er det jo ingen som vil.

Fredrik ga uttrykk for at barneverntjenesten utøver makt, ved å gi familien manglende medvirkning og innflytelse i utforming av hjelpetiltaket. Han ga også uttrykk for at det er en underliggende «trussel» hvis man ikke tar imot det barneverntjenesten forespeiler. Brukermedvirkning er en lovfestet rettighet for familier som er i kontakt med barneverntjenesten (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017, 1 avsn.). Men som kommer i konflikt med barneverntjenesten mulighet for å utøve tvang, når det vurderes at det er nødvendig for å beskytte barnet (Barnevernloven, 1992, §4-6). Brukermedvirkning er ikke forenlig under tvangsbestemmelser, da poenget er at man ikke lenger kan medvirke, da noen bestemmer for deg på tross av din vilje.

Slettebø & Seim (2007, s. 28) hevder at brukermedvirkning skal blant annet handle om samarbeid, hvor brukeren opplever både å ha deltakelse og innflytelse. Det Fredrik beskrev, er at han har en opplevelse av at brukermedvirkning ikke alltid er tilstede i arbeid med familiene. Det bidrar til at familien blir objektivert og får det Jensen & Ulleberg (2019, s. 57) omtaler som en tilskuerposisjon. Hvor man blir fratatt muligheten til innflytelse, som også kan forstås som maktutøvelse (ibid.).

I «*Det ideelle hjelpeapparatet*» blir prinsippet om «barnets beste» ivaretatt sammen med familiens beste. Familien opplever at hjelpetiltakene blir nøye tilpasset familiens ønsker og behov. Familien opplever å ha medvirkning i utformingen av hjelpetiltakene. Hjelpen som tilbys

er basert på frivillighet fremfor tvang. Familieveilederne «*I det ideelle hjelpeapparatet*» opplever å kunne møte familien der de er, hvor det er fravær fra makt og kontroll, men fokus på hjelp og arbeid mot positiv endring og utvikling for familien.

5. Oppsummering og avsluttende refleksjoner

I denne studien har fokuset vært rettet mot familieveilederne som arbeider med endringsarbeid i den kommunale barneverntjenesten. Studiens problemstilling er:

Hva opplever familieveiledere i barneverntjenesten bidrar til positiv endring hos familiene de arbeider med?

For å besvare problemstillingen gjennomførte jeg fem individuelle kvalitative intervjuer med familieveiledere i ulike barneverntjenester på Østlandet. Jeg har anvendt flere teoretiske perspektiver og begreper samt tidligere forskning som analytisk rammeverk. Hvor hensikten har vært å se flere aspekter ved det familieveilederne beskriver om opplevelsen av hva som bidrar til positiv endring. Familieveilederne beskriver ulike forhold som har betydning for at positiv endring kan oppstå. Det er forhold som omhandler familiene de møter, forhold som omhandler familieveilederens tilnærming i arbeid med familiene, og strukturelle forhold knyttet til arbeid i barnevernstjenesten.

Hovedfunnene viser at når det gjelder forhold ved familiene som har innvirkning på om positiv endring oppstår, er familiers motivasjon og opplevelse av å ha et problem betydningsfullt. Noen av familieveilederne ga uttrykk for at familier som er umotiverte trenger å oppleve noen form for positiv endring raskt, nettopp fordi det kan bidra til økt motivasjon for familien. Dersom familiene opplever at hjelpen de får, er virksom eller som et «*symptomlette*» kan det bidra til positiv endring. Familier som opplever å ha et problem og som er motiverte til å motta hjelp, har et bedre utgangspunkt for å oppnå positive endringer.

Betydningen av at familier opplever trygghet og tillit i møte med familieveileder og barneverntjenesten vektlegges for å kunne få til positive endringer. Mistillit og frykt for barneverntjenesten hindrer eller svekker mulighet for å jobbe endringsrettet med familier.

Det er kjent at noen av familiene som følges opp av barneverntjenesten ofte har sammensatte problemer og vansker (Christiansen et.al, 2015). Dette bekreftes av studiens familieveiledere. De beskrev at familier med sammensatte og komplekse utfordringer, sjeldnere oppnår positive

endringer. Det er særlig hos familier hvor psykisk sykdom er til stede, og der det er et høyt konfliktnivå, hvor det er mer krevende å få til en positiv endringsprosess.

Det er flere forhold som har betydning for at positiv endring kan oppstå med tanke på familieveilederens tilnærming til familiene som mottar hjelp. Studiens familieveiledere bekrefter det tidligere forskning også presiserer om at relasjonen mellom hjelper og klient må være god for at positiv endring kan være mulig (Duncan, Miller, Wampold & Hubble, 2010). Relasjonens betydning var noe alle familieveilederne fremmet som utslagsgivende for utvikling av positiv endring hos familiene. En av familieveilederne trakk frem at det er familiene som skal ha en opplevelse av at relasjonen er god. Det er også et prinsipp i KOR (Duncan & Sparks, 2010). Familieveilederne var også opptatt av å tilpasse seg familiene de møtte, i et forsøk på å gjøre det så trygt og godt som mulig for familiene, ved å tilpasse sin nonverbale og verbale kommunikasjon med familien (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 117-121). For å utvikle en god relasjon, beskrev flere familieveiledere at det var viktig å møte familien med blant annet en fleksibel tilnærming. En slik tilnærming i arbeidet kunne også bidra til at familieveilederne ga familien økt medvirkning i utformingen av hjelpen noe som også kan ha en innvirkning for positiv endring. Å fremme familiens ressurser slik at det oppstår håp om en bedre familiesituasjon, var også noe familieveilederne opplevde som viktige elementer. Funnene viser også at familieveiledere som er engasjerte og opplevde endringsarbeid med familier som meningsfylt, kan ha en innvirkning på utvikling av positiv endring hos familien.

De strukturelle forholdene ble også beskrevet som betydningsfull for utvikling av positiv endring i familiene. Det er flere av familieveilederne som beskrev at positiv endring skal være rettet mot barnets opplevelse av å ha det bedre. Familieveilederne beskrev ulike opplevelser av at barneverntjenestens rammer ikke er tilpasset den endringsprosessen de er satt til å gjøre. Dette skyldes blant annet at det kan stilles krav til at endringer skal oppstå raskt, hvis ikke kan det være en underliggende trussel om at barnet ikke kan bo hjemme være tilstede. Dette kan svekke relasjonen mellom familien og familieveileder, samt familiens tillit til barneverntjenesten. Dette kan hindre utvikling av positiv endring.

Familieveilederne ga uttrykk for at de møter flere familier som viser motstand og manglende interesse for å motta hjelpetiltaket, men som på tross av dette er presset til å akseptere hjelpetiltaket. Familieveilederne beskrev dette som frivillig tvang og at det, sammen med familier som har manglende mulighet til medvirkning i utforming av hjelpetiltaket, vil kunne hindre utvikling av positiv endring. Samtlige av familieveilederne ga også uttrykk for å stå i en posisjon hvor de må balansere mellom å gi hjelp og kontrollere familien samtidig. En av

familieveilederne uttrykte blant annet «vi blir hånden som stryker og hånden som slår». Noen av familieveilederne beskriver at denne dobbeltrollen kan bidra til å hindre positiv endring fordi det kan medføre at familien får manglende tillit og trygghet i kontakt med barneverntjenesten.

Familieveilederne beskriver en opplevelse av å representere makt, fordi det er strukturelle forholdene og føringer som styrer hvordan de kan tilnærme seg familiene. De opplever at det hadde vært mer fruktbart å kunne møte familiene på deres premisser for å kunne fremme positiv utvikling.

Det er mange likheter i familieveilederens opplevelser av hva som bidrar til positiv endring, på tross av at utvalget er tilfeldig og de ikke har snakket sammen. Studiens familieveiledere bekrefter også noe av tidligere forskning på hva som er nyttig i endringsarbeid. Det var kun en av familieveileder som var opptatt av det var en utfordring å måle positive endringer i familiene. Dette på bakgrunn av at det stilles så vage målsetninger for positiv endring. I hennes eksempel var det «tilfredsstillende» omsorg som hun opplevde var et vagt mål som det var umulig å måle, noe som kan bidra til lite mestring for familiene.

Denne studien sier ikke noe om hvordan familieveilederne måler om positiv endring har oppstått, men om deres opplevelse av hva som skal til for at det skal oppstå. Noen av familieveilederen ga uttrykk for at positiv endring oppstår ofte, mens andre opplevde positive endringer sjeldnere. Dette er interessant, for hvordan kan man tolke dette? Handler det om at noen barneverntjenester har høyere krav for å vurdere om en familiene har oppnådd positiv endring, enn hos andre barneverntjenester? Eller handler det om familieveilederens personlige opplevelse og vurdering av hva positiv endring skal innebære?

5.1 Implikasjoner for praksis

Øyvind Kvello skriver: «Fortsatt hevdes det at norske barnevern for ensidig tenker barn som produkter av foreldrenes omsorg» (Christiansen & Andersen, i Kvello, 2010, s. 23). Han viser til det biopsykososiale perspektivet som også har en innvirkning på oss mennesker. Er det noe i det som hevdes, at norsk barnevern ser for mye på barnet alene og i for liten grad ser barnet i sin større sammenheng? Innenfor familieterapi er man opptatt av helhetsperspektivet, ved å se barnet i sin større sammenheng. Dette er selvsagt også viktig innenfor barneverntjenesten, men vurdering av «barnets beste» trumfer i mange tilfeller alt og hva som er til barnets beste er det ofte uenigheter om (Heyerdahl-Larsen & Hansen, 2017, s. 141). Kan man ved å gi mer plass til helhetsperspektivet i norske barneverntjenester bidra til å møte barnet og familien mer på deres premisser? Med forståelse, medvirkning og mulighet for flere løsninger på familiens utfordringer.

5.2 Mer kunnskap om hjelpetiltak

Det som har overasket meg mest i denne tiden jeg har fordypet meg i temaet, er at det eksisterer så lite forskning på virkningen av barneverntjenestens hjelpetiltak, samt hvordan hjelpetiltakene er utformet (Christiansen et al. 2015).

Det er viktig for meg å presisere betydningen av at barns rettigheter og barnets rett til god nok omsorg ivaretas. Det er behov for å ytterligere kunnskap om hva som bidrar til å få til positiv endring med barn og deres familier i barnevernet. Denne studien er basert på familieveiledernes opplevelse av hva *de* opplever bidrar til positiv endring og bidrar dermed med kunnskap sett fra *deres* perspektiv. Hvordan familiene som mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten opplever hjelpen, er imidlertid ikke undersøkt her. Det er et stort behov for å undersøke familienes opplevelser og erfaringer av hva *de* mener bidrar til positiv endring. Det er også behov for å undersøke nærmere de strukturelle, juridiske og organisatoriske forhold som påvirker arbeidet til familieveilederne og andre ansatte. Da disse strukturelle forholdene kan påvirke deres handlingsrom i endringsarbeid med familiene. Hjelpen barnevernet tilbyr i form av hjelpetiltak bør være virksom, da man arbeider med sårbare barn og familier. Hjelpen bør også legge til rette for at positive endringer oppstår.

5.3 Avsluttende refleksjoner

Hva gjør vi når den «*Den ideelle familien*» ikke finnes, når «*Den ideelle familieveilederen*» ikke alltid har rammene eller handlingsrommet til å utøve arbeide sitt til det beste for barnet og familien og når «*Det ideelle hjelpeapparatet*» ikke eksisterer? Hva skal til for å utforme et barnevern hvor barnet og familier opplever å bli godt ivaretatt, med fokus på frivillighet og medvirkning? Er det behov for mer kompetanse blant barneverntjenestens ansatte slik flere hevder? (Skogstrøm, 2019). Jeg tenker at kompetanse er svært viktig. Men jeg tror det også er viktig å vektlegge betydningen av det mellom menneskelige, det relasjonelle i arbeid med barneverntjenestens familier, hvilket også er en viktig kompetanse og ferdighet. Studiens familieveiledere beskrev betydningen av å møte familiene der de er, på deres premisser og med ydmykhet. Dette for å kunne danne et grunnlag for å skape positiv endring.

6. Litteraturliste

- Andersen, J.F.(Red.). (2019). *Det å reise vasker øynene: Gjennomgang av 106 barnevernsaker*. Oslo: Statens helsetilsyn. Hentet fra https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf
- Andersland, G.K. (2011). Mot et bedre barnevern? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 88 (03),158-170
- Andersland, G.K. (2020, 3.November). Det norske barnevernet i en kritisk tilstand. Hvordan skape et bedre barnevern? *Aftenposten meninger*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/>
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens Mysterium: Den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Aubert, A.M., & Bakke, I.M. (2018). *Utvikling av relasjonskompetanse. Nøkler til forståelse og rom for læring*. (2.utg). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Barnekonvensjonen.2003. FNs konvensjon om barns rettigheter: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20.November 1989, ratifisert av Norge den 8.januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Barnevernsloven. (1992). Lov om barneverntjenester. LOV-1992-07-17-100). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100/KAPITTEL_4#%C2%A74-19
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020. 14. Februar). Barnevernets arbeid. Hentet fra https://bufdir.no/Barnevern/Om_barnevernet/Om_barnevernet/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020. 05. November). Hjelpetiltak i hjemmet. Hentet fra https://bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Hjelpetiltak_i_hjemmet/
- Bertalanffy, L.V. (1968). *General system theory: foundations, development, applications*. New York: George Braziller.
- Bertrando, P. (2019). Systemisk familierapi, milano skolen. I L. Lorås & O.Ness (Red.), *Håndbok i familierapi* (s.139-153). Bergen: Fagbokforlaget.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.

- Carr, A. (2019). Forskning på familierterapi. I L. Lorås & O. Ness (Red.), *Håndbok i familierterapi* (s.105-113). Bergen: Fagbokforlaget.
- Christiansen, Ø. (Red.). (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet-en kunnskapsstatus*. Bergen: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest), Uni Research. Hentet fra: https://www.bufdir.no/global/Kunnskapsstatus_Hjelpetiltak_i_barnevernet.pdf
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskingskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Bergen: Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Duncan, B., & Sparks, J. (2010). I felleskap for endring: En håndbok i klient-og resultatstyrt praksis. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Duncan, B. L., Miller, S. D., Wampold, B. E., & Hubble, M. A. (Red.). (2010). *The heart and soul of change: Delivering what works in therapy*. (2.utg). American Psychological Association.
- Eide. T., & Eide. H. (2004). *Kommunikasjon i praksis: Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Fauske, H., Kvaran, I., & Lichtwarck, W. (2017). Hjelpetiltak i barnevernet: Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene forskning*,10, 45-58.
- <https://fonteneforskning.no/pdf-15.62549.0.3.5613acfe20>
- Frøyland, L. (2017). *Systemiske samtaler: Psykososialt samarbeid med barn, ungdom og foreldre*. Bergen: Fagbokforlaget
- Hansen, R. (2017). Empowerment som myndiggjøring og frigjørende praksis. I Hansen, R., & Solem, M. B. (Red.), *Sosialt arbeid: en situert praksis* (s.73-93). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Helsedirektoratet. (2017, 17.Oktober). Brukermedvirkning hentet fra <https://www.helsedirektoratet.no/tema/brukermedvirkning>
- Hertz, S. (2011). *Barne- og ungdomspsykiatri : Nye perspektiver og uante muligheter*. Oslo: Gyldendal akademisk
- Heyerdahl-Larsen, J., & Hansen, R. (2017). Forholdet mellom teori og praksis. Kunnskap for en kritisk refleksiv praksis. I Hansen, R., & Solem, M. B. (Red.), *Sosialt arbeid: en situert praksis* (s.128-156). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Højberg, H. (2014). Hermeneutik. Forståelse og fortolkning i samfundsvidenskabern. I L. Fuglsang, P.B. Olsen & K. Rasborg (Red.), *Videnskabsteori i samfundsvidenskabene: På tværs af fagkulturer og paradigmer*. (3.utg). (s.289-324). Fredriksberg: Samfundslittratur
- Jensen, J., & Ulleberg, I. (2019). *Mellom ordene: Kommunikasjon i profesjonell praksis*. (2.utg). Oslo: Gyldendal
- Johannessen, A., Tufte, P.A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (4.utg). Oslo: Abstrakt forlag.
- Johnsen, A., & Torsteinsson, V. W. (2012). *Lærebok i familieterapi*. Oslo: Universoetsforlaget
- Kirkegaard, S. (1994). Synspunktet for min forfatter-virksomhed. I Kirkegaard S. *Samlede værker*.(5.utg). København: Gyldendal.
- Kvale, S., & Brinkmann, S.(2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvelling, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademiske.
- Løv, O. (2017). *Pædagogisk vejledning: facilitering af læring i pædagogisk kontekster*. (2. utg). København: Akademiske forlag.
- Nrk skole. (2019,2.Januar). *Statministerens nyttårstale 2019*.Oslo: Nrk 1. Hentet fra <https://www.nrk.no/video/310856>
- Nybø, E. (2017). Individuelt sosialt arbeid og tverrprofesjonelt samarbeid. I Hansen, R. & Solem, M. B. (Red.). *Sosialt arbeid: en situert praksis* (s.212-242). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Seim, S., & Slettebø, T. (Red.). (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skilbrei, M.L. (2019). *Kvalitative metoder: Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Bergen: Fagbokforlaget.

Skilbred, D., & Havnen, K. (2017). Hvilke former for råd og veiledning trengs i barnevernet?. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(04), 238-253.

Skogstrøm, L. (2019, 4. Oktober). Ny Bufdir -rapport om barnevernet: Vil øke andelen ansatte med mastergrad fra 8 til 80 prosent. *Aftenposten Norge*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/6jdjAr/ny-bufdir-rapport-om-barnevernet-vil-oeke-andelen-ansatte-med-mastergr>

Solem, M.B. (2017). Styrkebaserte perspektiver. I Hansen, R., & Solem, M. B. (Red.), *Sosialt arbeid: en situert praksis (s.94-113)*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Statistisk sentralbyrå. (2020, 2. Juli). *Barnevern*. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng>

Utdanning.no. (2020, 10. januar). Familierådgiver. Hentet fra <https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/familieradgiver>

Ølgaard, B. (1991). *Kommunikation og økomentale systemer: ifølge Gregory Beatson*. (2.utg). København: Akademiske forlag.

Vedlegg1:

8.11.2020

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Familieveiledning i barneverntjenesten, suksesshistorier.

Referansenummer

273904

Registrert

21.01.2020 av Andrea Kristine Stokstad Olsen - s187351@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet - storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ariana Guilherme Fernandes, Ariana.fernandes@oslomet.no, tlf: 93028179

Felles behandlingsansvarlige institusjoner

OsloMet - storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Andrea Kristine Stokstad Olsen, Andreakristine1@yahoo.no, tlf: 92481771

Prosjektperiode

01.02.2020 - 01.06.2021

Status

05.03.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

05.03.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 05.03.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaset. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2021

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Gry Henriksen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2:

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Familieveiledning i barneverntjenesten, suksesshistorier”?

Bakgrunn og formål

Formål med studien er å undersøke og belyse familieveilederes erfaring, opplevelser og refleksjoner om positive endringer som har oppstått i familier som har mottatt veiledning fra barneverntjenesten. Bakgrunn for valg at dette studie, er et ønske om å få en mer nyansert fremstilling av barneverntjenestens arbeid ved å undersøke hvordan familieveiledere arbeider i de familiene hvor det oppstår positive endringer. Samt belyse hvordan familieveiledere opplever at positive endringer i familiene oppstår.

Tema for studie

Tema for min masteravhandling er *Familieveilederne i barneverntjenesten, med fokus på suksesshistorier om positive endring i familier.*

Foreløpig problemstilling er: Hvordan opplever familieveiledere i barneverntjenesten at positive endringer i familier som mottar veiledning oppstår?

Hvem er ansvarlig for prosjektet?

Prosjektet er et masterstudie i familiebehandling ved OsloMet-storbyuniversitet. Prosjektet gjennomføres av Andrea Kristine Stokstad Olsen. Veileder ved OsloMet er førsteamanuensis Ariana Fernandes.

Hvem ønsker jeg å komme i kontakt med?

Jeg ønsker å komme i kontakt med familieveiledere som har kompetanse på familierapi som fagfelt og som jobber i, eller nylig har jobbet i en barneverntjeneste som familieveileder/familierapeut.

Hva innebærer deltakelse i studie?

Studie gjennomføres ved bruk av kvalitative forskningsintervjuer. Intervjuene vil gjennomføres med en varighet på ca. 60-90 minutter. Det vil være mulig å tilrettelegge for pauser underveis. Intervjuet vil bli tatt opp på en kryptert båndopptaker og jeg vil skrive notater underveis i intervjuet. Spørsmålene vil omhandle familieveilederens egne opplevelser,

erfaringer, refleksjoner rundt arbeidet med familier hvor det har oppstått positive endringer. Det vil ikke være interesse av indirekte personidentifiserende opplysninger om familiene som omtales, slik at du som informant vil komme i en situasjon hvor du bryter din taushetsplikt.

Hvor intervjuet gjennomføres avtales på forhånd, jeg vil være fleksibel og tilpasse meg etter ønske fra den som skal intervjues.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Andrea Kristine Stokstad Olsen og veileder Ariana Fernandes vil ha tilgang til personopplysninger. Personopplysningene vil lagres ved bruk av koblingsnøkkel (personopplysninger lagres adskilt fra øvrig data). Intervjuene vil bli transkribert og lydopptak/transkripsjon/datamaskin vil være innelåst når materialet ikke aktiv jobbes med.

I masteravhandlingen vil deltakerne beskrives anonymt, og hvilken barneverntjeneste informantene har tilhørighet til vil ikke fremkomme.

Etter at masteravhandlingen er levert og sensuren er gitt, så vil personopplysninger og opptakene destrueres. Prosjektet skal etter planen avsluttes innen desember 2020, hvis ikke senest våren 2021.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studie og det vil også være mulig å trekke sitt samtykke når som helst, under hele prosessen uten å måtte fortelle hvorfor. Om noen velger å trekke seg underveis vil innsamlet data bli umiddelbart slettet.

Dersom du ønsker å delta som informant til mitt prosjekt å la deg intervjuet eller har spørsmål til studie ta kontakt med:

Andrea Kristine Stokstad Olsen, mastergradsstudent i familiebehandling, telefon: 92481771 eller send mail til Andreakristine1@yahoo.no

Ariana Fernandes, veileder og førsteamanuensis ved OsloMet, telefon: 93028179/67238032 eller send mail til Arife@oslomet.no

På oppdrag fra Institutt for sosialfag, OsloMet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Ariana Fernandes, veileder og førsteamanuensis ved OsloMet, telefon: 93028179/67238032 eller send mail til Arife@oslomet.no eller Andrea Kristine Stokstad Olsen, masterstudent i familiebehandling ved OsloMet, telefon: 92481771 eller sendt mail til Andreakristine1@yahoo.no

Vårt personvernombud: Inger Johanne Flatland, mail: ingerjf@oslomet.no

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Obligatorisk informasjon som må inkluderes i et informasjonsskriv til aktuelle deltakere i forskningsprosjektet:

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

n

Vedlagt ligger samtykke skjema som kan signeres før intervjuet gjennomføres.

Med vennlig hilsen

Andrea Kristine Stokstad Olsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Familieveiledning i barneverntjenesten, suksesshistorier*. Jeg samtykker til:

Jeg samtykker til å bli intervjuet og at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. våren 2021.

Vedlegg 3:

Intervjuguide

Tema for min masteravhandling:

Familieveiledning i barneverntjenesten, med fokus på suksesshistorier om positive endring i familier som har mottatt hjelp fra familieterapeuter i barneverntjenesten.

Foreløpig problemstilling som skal svares ut:

Hva er det familieterapeuter i barneverntjenesten opplever bidrar til positiv endring hos familiene de arbeider med?

Innledning

- Presentere meg selv
- Informere om min utdanning og arbeidspraksis
- Informere om formålet med mitt prosjekt
- Informere om informantens rettigheter under og etter intervjuet
- Informere om behandlingen av informasjonen som fremkommer i intervjuet
- Fortelle hvordan jeg tenker å utføre selve intervjuet og mulighet for pause underveis
- Er det noe du lurer på, ønsker å få oppklart før vi starter?

Ta på båndopptakeren

Familieterapeut som fagperson

1. Hva er din alder?
2. Hva er din faglig bakgrunn/utdanning?
3. Hva er dine tidligere relevante arbeidserfaringer?
4. Hvor lenge har du jobbet som familieveileder/familieterapeut i barneverntjenesten?
5. Hvilke av dine personlige egenskaper opplever du er viktige i ditt arbeid med familier?
På hvilken måte?

6. Hva bidrar til at du opplever mestring i din arbeidshverdag? Hvordan kommer det evt. frem i ditt arbeid? Kan du gi eksempel? Hvordan jobbet du da?
7. Hva opplever du er viktig bidrag for å utvikling seg som familieterapeut? Hvorfor det? På hvilken måte?
8. Hvilke teoretiske metoder er du bruker du i ditt arbeid? Evt. Hvordan bruker du disse? Kan du gi et eksempel? (stille disse spørsmålet på rett tidspunkt)
9. Hvilken betydning har familieterapeutiske teorier i ditt arbeid? og evt. hvordan inkluderer du det? Kan du gi et eksempel?

Familieterapeut i barneverntjenesten kontekst

10. Hvordan jobber en familieterapeut i denne barneverntjenesten med familier? Har du eksempler?
11. Hvordan jobber du?
12. Kan du beskrive en vanlig arbeidshverdag for deg?
13. Har du noen tanker/ refleksjoner om hvilke bidrag familieterapi har i barneverntjenesten sin kontekst? For deg og evt. for familiene?
14. Opplever du at din familieterapeutisk kompetanse, ferdigheter bidrar til endring i familiene? Evt. På hvilken måte? Har du eksempler?
15. Opplever du at det familieterapeutiske fagfeltet har noen begrensninger i en barneverntjeneste kontekst? Evt. Hvordan og på hvilken måte?

Endringsarbeid i familien

16. Hvordan forstår/ tolker du «positiv endring» i familiearbeid? Hva legger du i det?
17. Kan du gi meg noen eksempler på når du har arbeidet med en familie hvor du opplever at positiv endring har oppstått? Hva vil du trekke frem som viktige faktorer for at det oppsto positiv endring?
18. Hvilke hovedfaktorer karakteriserer familiene hvor positiv endring har oppstått?
19. Evalueres arbeidet du gjør i familien hvor det har oppstått positiv endring? Evt. Hva kommer frem i evalueringene?

20. Hvordan påvirkes du av positive endringer i familiene? På hvilken måte?
21. Hva opplever du hindrer positiv endring i familiene du møter? evt. på hvilken måte?
Har du et eksempel?
22. Hvilke metoder, teorier er du inspirert av i arbeidet du har gjort i familiene hvor det har oppstått positive endringer? På hvilken måte?
23. Hva opplever du bidrar til godt og varig endringsarbeid i en familie?

Avslutning

24. Har du noe du ønsker å oppklare?
25. Er det noe du ikke har fått sagt som du ønsker å tilføye, før vi avslutter?
26. Hvordan har det vært for deg å bli intervjuet?